

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра економічної теорії та економічних досліджень

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика обліку грошових коштів та аналіз платоспроможності
підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Завальнюк А. Я.
Керівник: Тютюнник Ю. М.
Рецензент: Левченко З. М.

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ	
ГРОШОВИХ КОШТІВ.....	7
1.1. Економічний зміст грошових коштів.....	7
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	12
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ.....	
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	18
2.2. Облік грошових коштів та відображення інформації у звітності.....	23
2.3. Податкові аспекти обліку грошових операцій.....	31
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	
3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання.....	35
3.2. Аналіз ліквідності балансу та оцінювання платоспроможності підприємства за системою відносних показників	42
3.3. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності підприємства.....	50
ВИСНОВКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. Бухгалтерський облік грошових коштів має важливе значення для правильної організації грошового обігу, розрахунків і кредитування в економіці держави, зміцнення платіжної дисципліни, ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Вагомий внесок у розвиток теоретико-методологічних, методичних та практичних аспектів обліку грошових коштів підприємств в умовах впровадження національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності зробили українські вчені-економісти: Ф. Ф. Бутинець, Ю. А. Верига, С. Ф. Голов, Т. Г. Камінська, В. А. Кулик, І. О. Лукашова, І. С. Несходовський, Т. Нижник, М. Ф. Огійчук, В. М. Пархоменко, В. Я. Плаксієнко, С. М. Семенова, Л. К. Сук, Н. М. Ткаченко та інші.

В умовах фінансової нестабільності економічної системи посилюється актуальність питань оцінювання ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання як одних із найважливіших якісних характеристик їх фінансово-економічного стану. Результати комплексного аналізу платоспроможності є основою для прогнозування можливостей вчасно виконувати зобов'язання перед кредиторами, зміцнення системи фінансової безпеки, а в підсумку – підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства.

Дослідженню проблематики оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємств присвячено наукові та навчально-методичні праці Ф. Ф. Бутинця, Л. А. Лахтіонової, Є. В. Мниха, О. В. Павловської, В. О. Подольської, Г. В. Савицької, Ю. С. Цал-Цалка, Н. П. Шморгуна, В. О. Шевчука та інших вчених. Незважаючи на досить ґрунтовне викладення означених проблем, залишаються дискусійними питання трактування економічного змісту та взаємозв'язку категорій «ліквідність» і «платоспроможність», методики розрахунку та нормативних значень

показників платоспроможності, визначення впливу факторів на їх зміну.

Таким чином, необхідність подальшого вирішення теоретичних і прикладних проблем методики обліку грошових коштів та аналізу платоспроможності підприємства зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи, визначила її мету, завдання та структурну побудову.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо методики обліку грошових коштів та аналізу платоспроможності підприємства.

Для досягнення мети в роботі поставлено такі завдання:

- розкрити сутність економічних категорій «гроші» і «грошові кошти», узагальнити позиції провідних науковців щодо трактування даних понять;
- систематизувати положення нормативних актів щодо методики обліку грошових коштів;
- викласти організаційно-правові засади діяльності та облікову політику підприємства;
- критично оцінити систему документального забезпечення обліку грошових коштів, навести порядок синтетичного та аналітичного обліку грошових коштів на підприємстві, розкриття інформації щодо них у звітності;
- проаналізувати основні характеристики фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання;
- провести оцінювання ліквідності балансу та платоспроможності підприємства за системою абсолютних і відносних показників, визначити вплив факторів на зміну коефіцієнтів ліквідності;
- встановити наявність (відсутність) ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності підприємства, запропонувати шляхи досягнення належного рівня платіжних можливостей.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку грошових коштів та аналізу платоспроможності підприємства. Предметом дослідження є облікові

процедури відображення господарських операцій щодо наявності та руху грошових коштів у малому підприємстві – ТОВ «XXX».

Інформаційною базою виконання роботи слугували документи бухгалтерського обліку грошових коштів, фінансова звітність малого підприємства (форми № 1-м і № 2-м) за 2018-2020 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у наступному:

- визначено напрями вдосконалення методики обліку грошових коштів (доведено доцільність зміни назви рахунків: 31 – на «Грошові кошти на рахунках у банках», 33 – на «Інші грошові активи», а також введення рахунка 32 «Електронні кошти»);

- вдосконалено методику оцінювання платоспроможності малого підприємства, зокрема: проведення детермінованого факторного аналізу коефіцієнтів абсолютної та загальної ліквідності, визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності;

- обґрунтовано напрями забезпечення достатнього рівня платіжних можливостей підприємства, зокрема через планування грошових потоків шляхом щомісячного складання платіжних календарів.

Методи дослідження. Основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем обліку грошових коштів та аналізу платоспроможності підприємств.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення – для комплексного дослідження питань методики обліку грошових коштів; абстрактно-логічний – для формулювання мети і завдань дослідження; комплексно-системний підхід – для вивчення положень національного законодавства щодо обліку грошових коштів; індукції та дедукції – для обґрунтування напрямів комплексного оцінювання платоспроможності підприємства; детермінованого факторного аналізу (ланцюгових підстановок) –

для визначення впливу факторів на зміну коефіцієнтів абсолютної та загальної ліквідності; графічний і табличний – для наочного відображення результатів дослідження; розрахунково-конструктивний – для досягнення належного рівня платіжних можливостей підприємства шляхом складання платіжних календарів.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції за результатами дослідження можуть слугувати основою при розробленні системи заходів з удосконалення методики обліку грошових коштів та підвищення рівня платоспроможності підприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

1.1. Економічний зміст грошових коштів

З метою повного та об'єктивного трактування дефініцій будь-яких категорій необхідне поєднання юридичного та економічного підходів до їх розуміння, а також превалювання економічного змісту над юридичною формою, що дозволить сформуванню єдиної поняттєвої бази. Як зазначає А. В. Івченко, в економічній літературі зустрічається багато різноманітних визначень поняття «грошові кошти», для позначення якого використовується широкий спектр термінів: «кошти», «гроші», «грошові активи», «грошові засоби», «готівка», що призводить до неоднозначного тлумачення змісту цих понять, а відтак, зумовлює проблеми в бухгалтерському обліку грошових коштів [15, с. 798-799].

Концептуальні основи економічного змісту, історії виникнення та руху грошових коштів достатньо широко висвітлюються у працях зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких: Ю. Брігхем, Л. Гапенські, Д. Ван Хорн, І. Бланк, Ф. Бутинець, С. Голов, А. Загородній, Л. Лігоненко, А. Поддєрьогін, О. Терещенко та ін.

Представники сучасної економічної теорії розглядають гроші насамперед з позиції функцій, які вони виконують. Так, на думку авторів відомого підручника «Економікс» К. Р. Макконел і С. Л. Брю, «все, що виконує функцію грошей, і є грошима» [27, с. 311].

Як зазначає І. О. Лукашова, гроші – це економіко-фінансова категорія. Гроші виконують на практиці повною мірою всі свої функції: міри вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу накопичення, світові (всесвітні) гроші [24]. На думку М. В. Єрмолаєвої, К. В. Черненко та А. М. Гафіяк, в економічній літературі виділяють поняття «гроші» (як загальноекономічну категорію) і «грошові кошти» (як суто бухгалтерську категорію) [12, с. 216].

Варіанти трактування поняття «гроші», що зустрічаються у науковій літературі, наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «гроші» у науковій літературі

Автор, джерело	Визначення
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. [14]	Гроші – економічна категорія, що означає специфічний товар, який виконує в суспільстві роль загального еквівалента в процесі обміну товарів.
Колодізев О. М., Колесніченко В. Ф. [21]	Гроші є загальним еквівалентом і абсолютно ліквідним активом.
Крупка М. І. та ін. [9]	Гроші – це те, що слугує загальним еквівалентом і є посередником в обміні товарів.
Мазаракі А. А., Ільїн В. В. [25]	Гроші – це найбільш унікальний за своєю досконалістю і затребуваністю винахід людства. Гроші розглядаються не тільки як засіб, але і як мета, виражають універсальний порядок життя людини та будь-якого економічного процесу. Гроші виступають ідеальною силою активізації трудових і пізнавальних дій.
Мочерний С. В. [32]	Гроші – специфічний товар, який виконує роль загального еквівалента (всезагальної обмінюваності), завдяки чому в ньому виражається вартість усіх інших товарів і встановлюються економічні відносини між суб'єктами господарської діяльності.
Лукашова І. О. [24]	Для підприємства гроші – це вид його активів, що відрізняються високою ліквідністю, тобто здатністю швидко та з мінімальними витратами бути засобом платежу. Гроші відіграють найбільш важливу роль у підтримці кругообігу господарських засобів та забезпеченні фінансової стійкості підприємства. Крім того, гроші являють собою особливу соціально-економічну категорію, призначену для забезпечення процесу відтворення та споживання.
ЦКУ [62]	Гроші є об'єктом цивільних прав. Законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня.

І. М. Бурденко наводить таке визначення Г. Мен'є, Ф. Бароне та П. Бульме: «грошові кошти – це показник, який зіставляє чистий оборотних капітал і потребу в оборотному капіталі» [4, с. 662]:

$$cf = wc - nc, \quad (1.1)$$

де cf – грошові кошти;

wc – чистий оборотний капітал;

nc – потреба в оборотному капіталі.

На думку С. М. Семенової та О. М. Шпирко, «базовим поняттям, що виступає основною характеристикою грошей і одночасно має визначальне

значення для розуміння сутності грошових коштів – це категорія ліквідності, яка виступає основним критерієм віднесення активів до грошових коштів. Перевага грошей – їх абсолютна ліквідність, тобто здатність миттєво перетворюватися у товари і послуги» [54, с. 9].

Як бачимо з визначень, наведених у табл. 1.1, дефініція грошей наводиться здебільшого через функції, які вони виконують, але науковцями все ж таки перевага надається терміну «грошові кошти».

У табл. А.1 (додаток А) узагальнені варіанти визначення понять «грошові кошти» і «кошти» в нормативних документах України та наукових виданнях.

Як зазначають Ю. М. Тютюнник, Л. О. Дорогань-Писаренко та С. В. Тютюнник, «грошові кошти є багатоплановою економічною категорією, адже використовуються як засіб платежу і заощадження, є ресурсом і результатом діяльності підприємства, зумовлюють його поточний і майбутній фінансовий стан» [58, с. 162].

На підставі узагальнення чинних нормативно-правових актів України С. М. Семенова і О. М. Шпирко роблять висновок, що в законодавстві терміни «гроші», «кошти», «валюта», «гривня», «грошові кошти» використовуються переважно як синоніми. При цьому автори пропонують виокремити поняття «грошові активи», що включає грошові кошти у вигляді готових засобів платежу та еквіваленти грошових коштів [54, с. 8-9].

Згідно НП(С)БО 1, грошові кошти (гроші) – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [33]. Відповідно до Інструкції № 291 грошові кошти являють собою залишки в національній та іноземній валюті, які знаходяться у касі, на поточному, валютному та інших рахунках у банках на території України та закордоном; легко реалізуються у цінні папери і платіжні та грошові документи [17].

У процесі господарської діяльності підприємства постійно вступають у зв'язки з іншими суб'єктами господарювання, діловими партнерами. Відносини, що виникають між підприємствами за результатами господарської

діяльності, називають розрахунками. Вони можуть здійснюватися у готівковій і безготівковій формах (рис. 1.1).

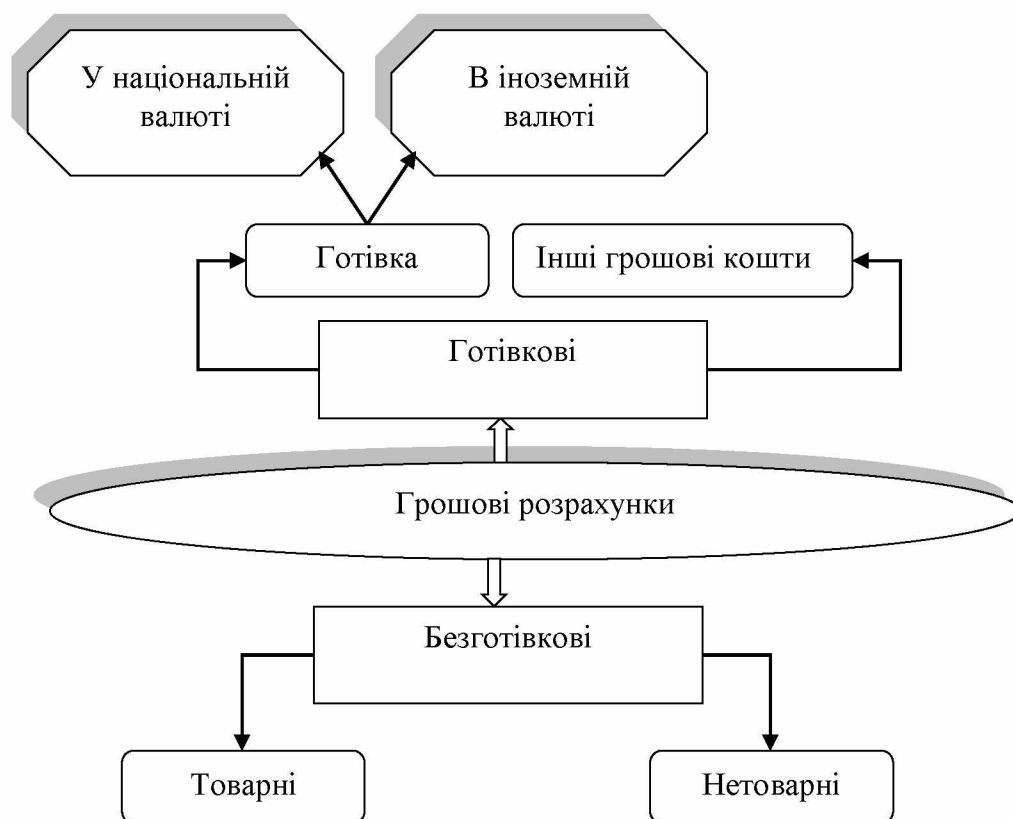

Рис. 1.1. Класифікація грошових розрахунків

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов’язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна. Касові операції (надходження готівки до каси та видача готівки з каси) здійснюються на підставі вимог Положення № 148 [48].

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді відповідно до Інструкції № 22 [16].

Відповідно до ст. 198 ГКУ розрахунки підприємств за своїми зобов'язаннями проводяться у безготівковому та готівковому порядку через установи банків згідно з правилами здійснення розрахункових і касових операцій, затверджених НБУ [7]. Під час проведення безготівкових операцій банки здійснюють контроль за дотриманням підприємствами платіжної та договірної дисципліни, допомагають використовувати найбільш доцільні форми розрахунків, що сприяє прискоренню обігу оборотних активів.

У процесі кругообігу грошові кошти підприємства утворюють грошові потоки, обсяг яких характеризує кількість залучених та використаних грошових коштів. Згідно НП(С)БО 1, рух грошових коштів – надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів [33].

Отже, в характеристиці грошових коштів використовують статичний і динамічний підходи. Статичний підхід визначає їх як наявний залишок грошей, що перебувають у розпорядженні підприємства на певну дату. Суттєвим недоліком статичного підходу є неврахування фактора часу, що не дає можливості аналітику об'єктивно оцінити платоспроможність підприємства. Це зумовило поширення динамічного підходу до характеристики грошових коштів, який ґрунтується на понятті грошових потоків за видами діяльності підприємства (операційною, інвестиційною, фінансовою) [58, с. 162].

Таким чином, грошові кошти є важливим, найбільш ліквідним, видом оборотних активів підприємства. Вони необхідні суб'єкту господарювання для розрахунків з постачальниками та підрядниками, здійснення платежів у бюджет, розрахунків з кредитними установами, для видачі працівникам заробітної плати та здійснення інших видів виплат. В умовах ринкової економіки слід виходити з принципу, що вміле використання грошових коштів та ефективне управління грошовими потоками повинне забезпечувати, з одного боку, достатній рівень ліквідності, а з іншого, – приносити додатковий прибуток.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Важливим складовим елементом успішного функціонування системи грошових розрахунків є нормативно-правова база, орієнтована на створення сприятливих умов для її ефективної діяльності, забезпечення своєчасного здійснення розрахунків між суб'єктами господарювання. На сьогодні використовуються різноманітні нормативно-правові акти з бухгалтерського обліку: Кодекси України, Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови Національного банку України, НП(С)БО, накази та інструкції Міністерства фінансів України та інші.

Загальні підходи до обліку грошових коштів, відображення їх у фінансовій звітності та аналізу платоспроможності суб'єктів господарювання визначені в таких основних нормативно-правових документах (табл. А.2 додатку А).

М. Ф. Огійчук та інші виокремлюють такі основні завдання обліку грошових коштів [60, с. 70-71]:

- виконання операцій з грошима та їх еквівалентами за розрахунками з постачальниками і покупцями;
- контроль за дотриманням касової та розрахункової дисципліни; своєчасне і правильне документальне оформлення операцій з руху грошових коштів, щоденний контроль за збереженням готівки і цінних паперів у касі;
- інвентаризація грошей і відображення її результатів на рахунках бухгалтерського обліку;
- дотримання НП(С)БО 1 та надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Із метою формування достовірної інформації про рух коштів необхідно забезпечити їх своєчасний і повний облік, тому основними завданнями обліку грошових коштів, на думку Н. М. Бондаренка і В. В. Тарана, є [3, с. 230]:

- ефективна організація, своєчасне і законне здійснення безготівкових та готівкових розрахункових операцій;
- забезпечення схоронності коштів у місцях зберігання та контроль над їх цільовим використанням;
- своєчасне проведення інвентаризації каси та відображення її результатів у бухгалтерському обліку;
- повне відображення у документах і реєстрах обліку руху коштів у касі та на рахунках у банку;
- неухильне дотримання чинних правил ведення касових операцій та проведення розрахунків між суб'єктами господарювання;
- пошук можливостей найбільш ефективного вкладення вільних грошових коштів як джерела фінансових інвестицій для одержання доходу.

Є. П. Гнатенко і А. О. Гикава зазначають, що проблеми обліку грошових коштів стосуються як теоретичної, так і практичної площин. Зокрема, в обліку грошових коштів доцільно виділяти та вирішувати такі проблеми [8, с. 423]:

- визнання та класифікація грошових коштів;
- правильне відображення грошових коштів у фінансовій звітності;
- організація ефективного контролю за процесом збереження та використання грошових коштів;
- оптимізація надходжень і виплат готівки та формування бази даних для аналізу отриманих і втрачених економічних вигод;
- повнота і своєчасність відображення у системі бухгалтерського обліку руху грошових коштів за видами діяльності.

Головним нововведенням останнього часу щодо обліку грошових коштів є введення у дію з 5 січня 2018 р. Положення № 148 [48]. Основні новації Положення № 148:

- регламентація обсягів готівкових розрахунків суб'єктів підприємницької діяльності між собою на рівні 10000 грн, а з фізичними особами – 50000 грн протягом одного дня за одним або декількома платіжними документами. Решта

сум проводиться шляхом банківських операцій;

- можливість застосування електронних платіжних засобів і видача за ними готівки;

- зобов'язання кожного підприємства розробити і затвердити внутрішній регламентний документ – порядок оприбуткування готівки в касі, максимально врахувавши в ньому особливості своєї діяльності, обсяги готівкових розрахунків, режим роботи, порядок здавання виручки до каси банку. Цей порядок може бути окремим розділом або додатком до наказу про облікову політику підприємства;

- врегулювання порядку встановлення ліміту залишку готівки в касі, порядку і термінів видачі готівки під звіт і термінів подання Звіту про використання коштів, порядку документального оформлення надходження коштів, порядку документального оформлення надходження готівки в касу і вибуття готівки з каси. Зокрема, при складанні Прибуткового касового ордеру печатка підприємства не є обов'язковою;

- підприємство в разі наявності сертифіката відкритого / посиленого ключа застосовує електронний цифровий підпис юридичної особи під час надання послуг в електронній формі або під час здійснення інформаційного обміну з іншими суб'єктами електронної взаємодії;

- за умови забезпечення належного зберігання касових документів підприємство має право вести Касову книгу в електронній формі. При цьому програмне забезпечення повинне забезпечувати візуальне відображення і роздрукування кожної з двох частин аркуша Касової книги («Вкладний аркуш касової книги» і «Звіт касира»), які за змістом і формою повинні відтворювати зміст і форму Касової книги в паперовому вигляді.

Як зазначає Т. Нижник, Положення № 148 хоча й оновило форми касової документації, але, по суті, вони залишилися колишніми. Тепер у «шапці» має бути посилання на Положення № 148, яким вони затверджені, та додалися деякі рядки [38, с. 41].

Для ефективної організації роботи підприємства з готівкою Т. Нижник пропонує зафіксувати документально всі особливості поводження з готівкою, притаманні конкретному підприємству. Для цього потрібно скласти декілька наказів по підприємству: про касову дисципліну, про розмінну монету, про ліміт каси, правила оприбуткування готівки тощо [37, с. 4-5].

Нововведенням Положення № 148 є те, що керівник підприємства може прийняти рішення стосовно виконання функцій касира працівником іншого підприємства, залученого на підставі укладеної угоди на надання послуги з підбору персоналу (так званий аутсорсинг). У цьому договорі обов'язково вказують вимогу про повну матеріальну відповідальність такого залученого працівника (п. 44 Положення № 148) [48].

Важливим питанням в обліку грошових коштів є дотримання ліміту каси. Відповідно до пп. 16 п. 3 Положення № 148 ліміт залишку готівки в касі – це граничний розмір суми готівки, що може залишатися в касі в позаробочий час і забезпечити роботу на початку наступного робочого дня [48]. При цьому готівка не є понадлімітною в день її надходження, якщо сума перевищення над лімітом (п. 54 Положення № 148):

- потрапила до банків не пізніше їх наступного робочого дня або видана наступного дня на потреби, пов'язані з діяльністю підприємства;
- надійшла в каси підприємств у вихідні та святкові дні та здана до обслуговуючих банків наступного робочого дня банку або підприємства чи видана на господарські потреби наступного робочого дня.

Крім того, підприємство має право впродовж п'яти (раніше було – трьох) робочих днів (уключаючи день одержання готівки в банку) зберігати понадлімітні кошти, передбачені для виплат, що належать до фонду оплати праці, а також пенсій, стипендій, дивідендів (доходу) [39, с. 8].

Якщо відповідно до Положення № 637 ліміт каси розраховувався за певними правилами, то тепер підприємство, врахувавши особливості своєї діяльності, зобов'язане розробити та затвердити внутрішнім документом

(наприклад, наказом) Порядок розрахунку ліміту каси підприємства та відокремленого підрозділу (п. 50 Положення № 148) [48].

Як і раніше, ліміт каси можна обчислювати двома способами:

- на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси;
- спираючись на середньоденний розмір видачі готівки з каси.

Як зазначає Т. Нижник, під час розрахунку ліміту каси можна взяти до уваги будь-які види надходжень (видання) готівкових коштів. Також Положення № 148 дозволяє підприємству самостійно обрати розрахунковий період, використовувати показники за три місяці поспіль з останніх дванадцяти більше не потрібно. Крім того, відмінилися усі «специфічні» ліміти каси (наприклад, для сільськогосподарських підприємств або тих, у кого малий обіг), тобто зараз усе на загальних підставах [39, с. 10].

Відповідно до п. 6 Положення № 148 суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами [48]: між собою – до 10 тис. грн включно; із фізичними особами – до 50 тис. грн включно. Платежі понад установлені граничні суми повинні проходити виключно через банки або небанківські фінансові установи. Зазначені готівкові обмеження працюють в обох напрямках: і для того, хто отримує кошти; і для того, хто сплачує кошти. При цьому кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, із якими проходять готівкові розрахунки, протягом дня не обмежено [36, с. 12].

Водночас готівкові обмеження не поширюються на (п. 8 Положення № 148) [48]: розрахунки суб'єктів господарювання з бюджетами та державними цільовими фондами; добровільні пожертвування та благодійну допомогу; використання готівки, виданої на відрядження.

Усі готівкові кошти, що надходять до каси, потрібно своєчасно (у день їхнього одержання) та в повній сумі оприбутковувати у касовій книзі одним із двох способів (п. 11 Положення № 148) [48]: на підставі прибуткових касових ордерів; спираючись на дані з фіскальних звітних чеків (або розрахункових

квитанцій). При цьому підприємство повинне розробити та затвердити внутрішнім документом Порядок оприбуткування готівки в касі.

На думку М. В. Єрмолаєвої, К. В. Черненко та А. М. Гафіяк, «удосконалення нормативної бази з методики обліку грошових коштів та організації їх збереження і руху потребує розроблення нових програмних продуктів, які спрямовані, з одного боку, на максимальне скорочення обігу готівки, а з іншого боку – на забезпечення її надійного збереження» [12, с. 219].

Таким чином, система нормативно-правового та інформаційного забезпечення, а також організація обліку грошових коштів юридичними особами має дуже важливе значення для встановлення ефективного контролю готівкових і безготівкових розрахунків. Облікова інформація про стан грошових потоків дає змогу аналітикам здійснити оцінку змін у складі чистих активів, встановити зв'язок між обліковим прибутком і реальними надходженнями та витрачаннями коштів. Облік грошових коштів має бути організовано таким чином, щоб забезпечити мінімальний шлях збирання й оброблення інформації з подальшим її використанням для ефективного управління грошовими потоками з метою забезпечення достатнього рівня платоспроможності підприємства.

РОЗДІЛ 2 ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «XXX» (скорочене найменування: ТОВ «XXX») діє на підставі та у повній відповідності до Цивільного та Господарського Кодексів України, Закону України «Про господарські товариства», інших чинних законодавчих та нормативних актів України, а також Статуту, затвердженого протоколом № 1 Установчих зборів засновників від 16 лютого 2018 р. Юридична адреса: 36008, м. Полтава, вул. Серьогіна, буд. 11.

Товариство є самостійним господарюючим суб'єктом, має права юридичної особи, володіє відокремленим майном, від свого імені набуває майнові та особисті немайнові права і несе визначені обов'язки, виступає в суді від свого імені, здійснює виробничу, комерційну, посередницьку та іншу господарську діяльність, що не суперечить чинному законодавству і Статуту з метою одержання прибутку. Товариство має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в установах банків, відповідні штампи та бланки зі своєю назвою. Діяльність Товариства будується на комерційних засадах при повному дотриманні принципу законності.

Метою діяльності Товариства є одержання прибутку, задоволення суспільних потреб в його продукції, роботах, послугах та реалізація на підставі одержаного прибутку соціальних та економічних інтересів Учасників. Видом економічної діяльності є оптова торгівля іншими машинами й устаткуванням. Для забезпечення діяльності Товариства за рахунок грошових вкладів учасників створено Статутний капітал у розмірі 10000,00 грн, який на кінець 2020 р. був збільшений до 1160000,00 грн.

Товариство є власником набутого ним майна, в тому числі такого, що передане йому учасниками, продукції та послуг, які вироблені Товариством у результаті господарської діяльності, доходів, одержаних у результаті господарської діяльності Товариства, та іншого майна, яке придбане (набуте) на підставах, передбачених законодавством. Джерелами формування власності Товариства є: внески учасників; кредити банків та інших кредиторів; доходи, одержані від цінних паперів; доходи, одержані від реалізації продукції, робіт та послуг; інші джерела, що не суперечать чинному законодавству.

Вищим керівним органом Товариства є Загальні Збори учасників, а виконавчим органом – Директор.

Прибуток Товариства утворюється з надходжень від його господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. Чистий прибуток, одержаний після зазначених розрахунків, залишається у повному розпорядженні Товариства і використовується в порядку, встановленому рішенням Загальних Зборів учасників Товариства.

Трудові відносини працівників з Товариством виникають на підставі трудових договорів (контрактів). Товариство самостійно визначає загальну кількість працюючих, порядок найму працівників, розпорядок дня, форми і системи оплати праці, порядок надання вихідних і відпусток. Працівники Товариства мають право на всі види соціального забезпечення, які передбачені чинним законодавством України. Для працівників Товариства можуть встановлюватися додаткові трудові та соціально-побутові пільги.

У табл. 2.1 наведені основні показники економічного потенціалу, результатів та ефективності діяльності ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. Для їхнього розрахунку використана інформація фінансової звітності малого підприємства (додатки Б, В, Г). При цьому показники 2020 р. порівнювалися з показниками 2019 р., оскільки підприємство розпочало свою діяльність у 2018 р. і інформація цього року не є коректною для порівняння.

Таблиця 2.1

**Основні показники економічного потенціалу та результатів діяльності
ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр.**

Показник	Роки			2020 р. у % до 2019 р.
	2018	2019	2020	
Середньорічна чисельність працівників, осіб	6	22	22	100,0
Первісна вартість основних засобів (на кінець року), тис. грн	6,4	20,0	39,4	197,0
Коефіцієнт зносу основних засобів (на кінець року)	1,000	0,410	0,761	185,6
Вартість оборотних активів (на кінець року), тис. грн	865,5	3100,1	3988,4	128,7
з них: оборотні виробничі фонди	698,8	1610,5	3210,9	199,4
фонди обігу	166,7	1489,6	777,5	52,2
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	10,278	5,103	2,813	55,1
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	4448,3	10117,9	9969,4	98,5
Чистий прибуток, тис. грн	115,1	448,0	363,8	81,2
Рентабельність діяльності, %	2,7	4,6	3,8	-0,8
Гроші та їх еквіваленти (на кінець року), тис. грн	78,3	129,6	81,0	62,5
Коефіцієнт платоспроможності	0,106	0,051	0,042	82,4
Коефіцієнт автономії	0,145	0,184	0,522	у 2,8 р. б.

Отже, в 2020 р. порівняно з 2019 р. середньорічна чисельність працівників не змінилася, а первісна вартість основних засобів збільшилася майже вдвічі, що свідчить про нарощування економічного потенціалу. Водночас рівень зношеності основних засобів зріс на 85,6 %: із 41,0 % у 2019 р. до 76,1 % у 2020 р. Загальна вартість оборотних активів збільшилася на 28,27 %, у тому числі оборотних виробничих фондів – на 99,4 %, а фондів обігу – на 52,2 %, що призвело до суттєвих змін у структурі оборотного капіталу. На сповільнення оборотності оборотних активів вказує зменшення відповідного коефіцієнта на 44,9 %: із 5,103 у 2019 р. до 2,813 у 2020 р.

Показники чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та чистого прибутку в 2020 р. порівняно з 2019 р. зменшилися відповідно на 1,5 і 18,8 %, а рентабельність діяльності знизилася з 4,6 до 3,8 %. Одним із факторів зниження коефіцієнта платоспроможності з 0,051 до 0,042 стало зменшення грошей та їх еквівалентів на 37,5 %. Такі значення коефіцієнта

платоспроможності вказують на низький рівень забезпеченості високоліквідними активами. Підвищення коефіцієнта автономії з 0,184 у 2019 р. до 0,522 у 2020 р. (у 2,8 раза) свідчить про позитивну динаміку фінансової стійкості ТОВ «XXX» за критерієм забезпеченості власним капіталом.

Відповідно до ст. 1 Закону України № 996-XIV: «облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності» [50]. Облікова політика повинна враховувати організаційно-правову форму підприємства, галузеві особливості економічної діяльності, обсяги виробництва тощо. У розпорядчому документі про облікову політику (наказі, положенні) наводяться принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більш ніж один їх варіант, а також попередні оцінки, які використовуються підприємством із метою розподілу витрат між відповідними звітними періодами.

У ТОВ «XXX» не затверджений наказ про облікову політику підприємства, у зв'язку з чим нами запропоновано проєкт такого наказу (додаток Д). У ньому пропонуються такі розділи:

1. Загальні положення.
2. Організаційно-технічні складові облікової політики.
3. Методична складова облікової політики.
4. Зміна облікової політики.

Зокрема, в розділі 2 визначені такі організаційно-технічні складові облікової політики:

- організація роботи бухгалтерії підприємства, обов'язки головного бухгалтера;
- організація документообороту на підприємства;

- організація інвентаризаційної роботи;
- форма ведення та план рахунків бухгалтерського обліку.

У розділі 3 викладені методичні складові обліку основних засобів, нематеріальних активів, інших матеріальних необоротних активів, запасів, доходів і витрат, заборгованості дебіторів, зобов'язань, резервів і забезпечень, виплат працівникам.

У розділі 4 наведені випадки, коли може змінюватися облікова політика підприємства:

- змінюються на підприємстві статутні вимоги;
- змінюються вимоги органу, який затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку;
- зміни облікової політики забезпечать більш достовірне відображення подій чи операцій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Перелік елементів облікової політики, які повинні розкриватися кожним підприємством, визначено Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства [31]. Елемент облікової політики – це конкретно обраний або самостійно розроблений підприємством виходячи з умов або специфіки його діяльності спосіб, прийом або процедура обліку чи оцінки конкретного об'єкта [40, с. 31].

Елементом облікової політики підприємства щодо грошових коштів є спосіб складання Звіту про рух грошових коштів із застосуванням відповідної форми звіту: за непрямим або прямим методом [40, с. 43]. ТОВ «XXX» є малим підприємством, форму № 3 не складає, а тому цей елемент облікової політики в проєкті Наказу про облікову політику підприємства не відображений.

Таким чином, облікова політика, по-перше, надає інформацію про особливості бухгалтерського обліку на кожному конкретному підприємстві; по-друге, дозволяє посадовим особам, які здійснюють облікові процедури, дотримуватися єдиних правил бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, в яких враховано особливості господарської діяльності підприємства.

2.2. Облік грошових коштів та відображення інформації у звітності

Загалом основними завданнями обліку грошових коштів є:

- встановлення належного порядку приймання і видачі готівки;
- оформлення касових документів;
- зберігання грошей та ведення касової книги;
- здійснення контролю за дотримання касової дисципліни, в тому числі за витратами отриманих в установі банку грошових коштів відповідно до цільового призначення;
- своєчасне і правильне оформлення документів та відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з руху грошових коштів;
- проведення інвентаризації грошових коштів та відображення її результатів на рахунках бухгалтерського обліку.

Першим етапом облікового процесу є первинний облік, який передбачає фіксацію фактів здійснення господарських операцій у первинних документах. Операції, пов'язані з рухом грошових коштів, оформляються первинними документами, типові форми яких затверджуються Державною службою статистики України, НБУ та Міністерством фінансів України. Вони повинні застосовуватися без змін на всіх підприємствах, незалежно від їх відомчої підпорядкованості та форми власності.

У підприємствах, де є каса, касові операції оформляються ПКО і ВКО, видатковими відомостями, розрахунковими документами, документами за операціями із застосування платіжних карток тощо, які підтверджують факт продажу товарів, надання послуг, отримання (повернення) готівкових коштів. Відповідно до Положення № 148 ПКО, ВКО, відомості на виплату готівки бухгалтер заповнює у будь-який спосіб, який забезпечив би належне збереження цих записів протягом установленого для зберігання документів терміну [48]. Ніяких підчисток, помарок або виправлень у цих документах не допускається.

У ТОВ «XXX» каси немає, тому відповідні касові документи не складаються.

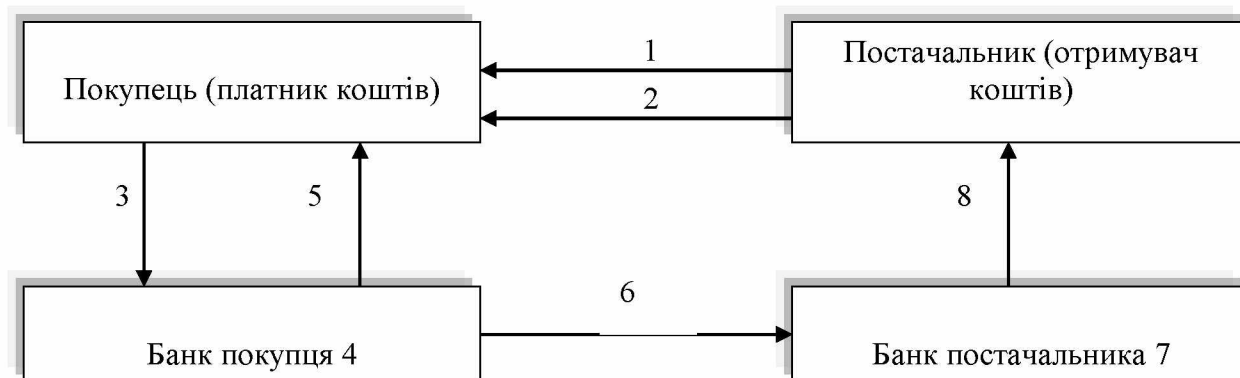
Під час здійснення безготівкових розрахунків можуть застосовуватись акредитивна, інкасова, вексельна форми розрахунків, а також форма розрахунків за розрахунковими чеками та з використанням розрахункових документів на паперових носіях та в електронному вигляді.

Існують чіткі правила використання під час здійснення розрахункових операцій таких платіжних документів (інструментів): меморіального ордера; платіжного доручення; платіжної вимоги-доручення; розрахункового чека; акредитива; платіжної картки. Підприємство для здійснення розрахунків самостійно обирає платіжні інструменти (за винятком меморіального ордера) і зазначає їх під час укладення договорів.

Розглянемо використання ТОВ «XXX» документів під час безготівкових розрахунків. Так, розрахунки платіжним дорученням здійснюються за схемою, представленою на рис. 2.1.

Платіжне доручення оформляється платником та подається у банк, що його обслуговує, не менше ніж у двох примірниках і приймається банком до виконання протягом десяти календарних днів з дати його виписки. Банк приймає до виконання платіжне доручення за умови, якщо сума цього платіжного доручення не перевищує суму, що є на його рахунку. У ТОВ «XXX» реквізити цього документу заповнюються згідно з вимогами чинного законодавства.

Платіжне доручення на перерахування заробітної плати на рахунки працівників, відкриті в установах банків, грошові чеки на отримання заробітної плати платник подає в банк разом із платіжними дорученнями на одночасне перерахування платежів, утриманих із заробітної плати працівників та нарахованих на фонд оплати праці податків до бюджету і зборів до державних цільових фондів або документальним підтвердженням їх сплати раніше.

1 – постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, надає послуги); 2 – постачальник виставляє рахунок фактуру за продукцію, роботи, послуги; 3 – покупець подає до банку, що його обслуговує, платіжне доручення; 4 – банк покупця списує з його рахунка кошти; 5 – банк покупця повідомляє покупця-власника рахунка про списання коштів; 6 – банк покупця передає електронним зв'язком або надсилає платіжне доручення на відповідну суму до банку постачальника; 7 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 8 – банк постачальника повідомляє свого клієнта про надходження коштів на розрахунковий рахунок випискою.

Рис. 2.1. Схема документообороту під час розрахунків платіжним дорученням

Під час знімання коштів з рахунка на виплату заробітної плати, допомоги, господарські потреби та відрядження до банку подається грошовий чек. Виправдовуючим документом при цьому є корінець, який залишається у чековій книжці підприємства. Схема складання та використання документів на одержання готівки з банку та внесення готівки в банк наведена на рис. 2.2.

Сучасним способом розрахунків є розрахунки корпоративними картками, які оформлюються для персоналу юридичної особи і використовуються при оплаті витрат на відрядження та представницьких витрат співробітників підприємства без авансу грошових коштів підзвіт. Вони дають їй держателю можливість розраховуватись від імені та за рахунок організації (крім оплати контрактів) і отримувати готівку в банкоматах та банках цілодобово.

Ефективним також є використання системи «Клієнт-Банк» для здійснення банківських операцій. Система «Клієнт-Банк» дозволяє підприємству керувати своїм рахунком із комп'ютера, встановленого в офісі підприємства. Основною функцією системи є надання можливості підприємству проводити платежі зі

свого поточного рахунку в банку, не відвідуючи банк, що прискорює проходження платежів.

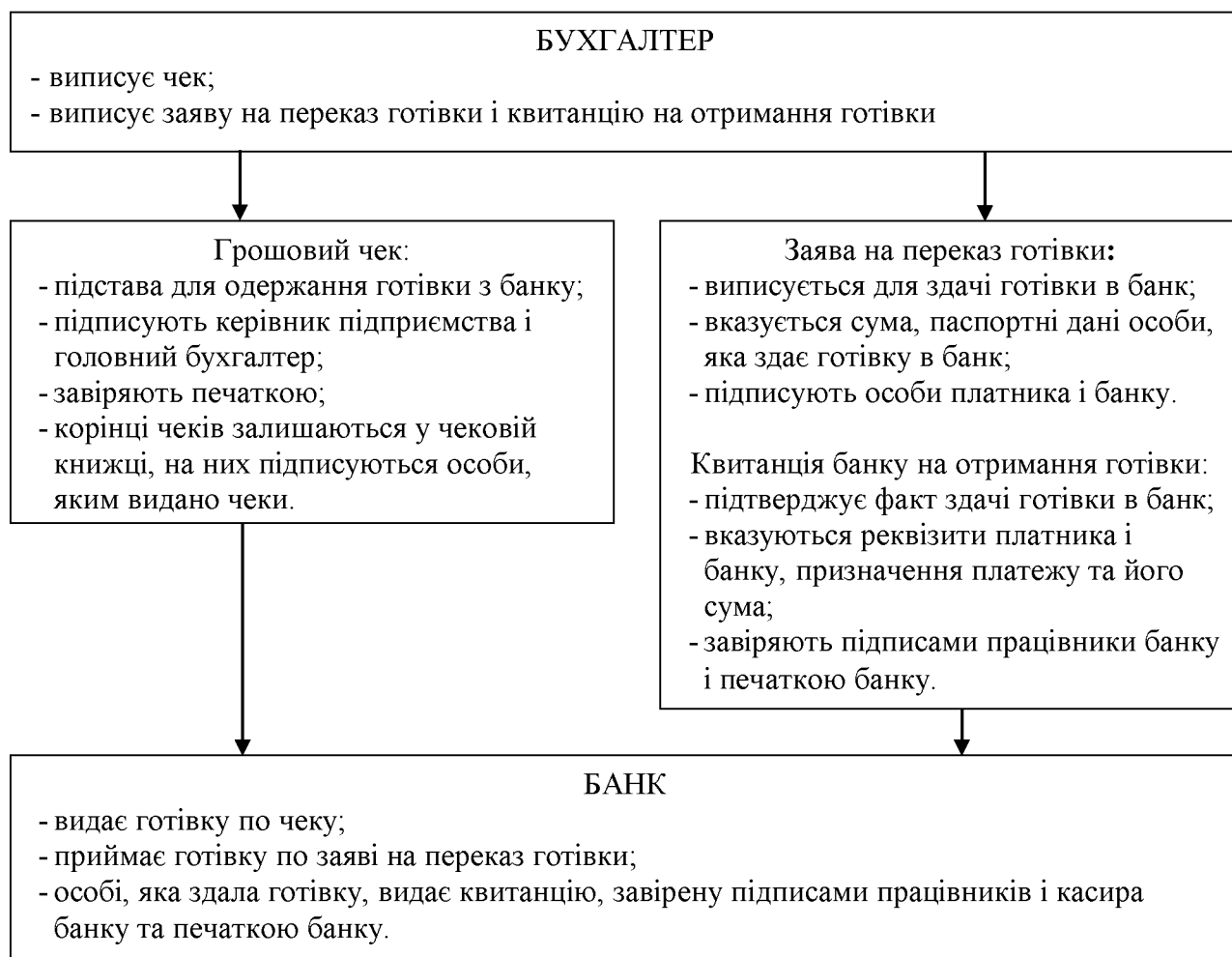

Рис. 2.2. Схема складання та використання документів на одержання готівки з банку та внесення готівки в банк

Також банки пропонують послуги зі здійснення платежів з використанням мобільного телефону. За допомогою цієї послуги можна здійснювати термінові платежі без відвідання банку. Для цього достатньо зателефонувати на певний номер, назвати оператору номер свого рахунку, суму платежу, реквізити одержувача і вказати пароль. Додатково можна зазначити номер телефону одержувача і йому надійде SMS-повідомлення про відправлення платежу на його адресу.

Законом України № 996-XIV передбачено, що неістотні недоліки в

документах, що містять відомості про господарську операцію, не є підставою для невизнання господарської операції, за умови, що такі недоліки не перешкоджають можливості ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції, та містять відомості про дату складання документа, назву підприємства, від імені якого складено документ, зміст та обсяг господарської операції тощо [50].

Таким чином, ефективне документальне забезпечення обліку грошових коштів має важливе значення для встановлення дієвого контролю готівкових і безготівкових розрахунків. Бухгалтерський облік у ТОВ «XXX» повністю автоматизований, що суттєво скорочує час на обробку документів.

Згідно з Інструкцією № 291 [17] для відображення у системі бухгалтерського обліку готівки в касі застосовується рахунок 30 у розрізі валюти, в якій здійснено розрахунки: 301 «Готівка в національній валюті»; 302 «Готівка в іноземній валюті». Надходження грошових коштів у касу підприємства відображається за Дт 30, а виплата грошових коштів із каси – за Кт 30. У ТОВ «XXX» рахунок 30 не використовується.

Для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках у банках, ТОВ «XXX» використовує активний рахунок 31, до якого відкриває субрахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті». Облік операцій за рахунком 31 здійснюється відповідно до «Реєстру банківських документів», де за місяць у хронологічному порядку відображаються надходження коштів на банківський рахунок і списання коштів з банківського рахунку (додаток Е.1).

Щомісячно оборот за кредитом рахунка 31 переносять загальною сумою в Головну книгу в графу «Оборот за кредитом». Одночасно суми, що складають цей кредитовий оборот, записують за дебетом відповідних кореспондуючих рахунків у Головній книзі підприємства в розділі «Обороти за дебетом».

Кореспонденція рахунків за господарськими операціями з обліку грошових коштів на рахунках у банку наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Відображення руху грошових коштів на банківському рахунку
ТОВ «XXX»**

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Повернуто на банківський рахунок кошти з банківського депозиту	311	351	36700,90
Повернуто на банківський рахунок виданий раніше аванс іншому підприємству	311	371	68900,00
Зараховано на банківський рахунок кошти від покупців і замовників	311	361	46120,00
Погашена претензія, пред'явлена іншому підприємству	311	374	4202,00
Внесено на банківський рахунок кошти у відшкодування завданих збитків	311	375	134,00
Перераховано кошти постачальникам	631	311	78030,00
Сплачено аванс іншому підприємству	371	311	2350,35
Перераховано заробітну плату на індивідуальні рахунки працівників	661	311	79632,58

Відповідно до вимог раціональної побудови плану рахунків доцільно змінити назви окремих рахунків і субрахунків, зокрема «Рахунки в банках» та «Інші кошти». Назва «Рахунки в банках» не відображає сутність коштів, які на них обліковуються. Тому підтримуємо пропозицію щодо зміни назви цього рахунку на «Грошові кошти на рахунках у банках». А назва рахунка «Інші кошти» не тільки не відображає сутність об'єктів, які на ньому обліковуються, але і є суперечливою, тому пропонується замінити її на «Інші грошові активи» [64].

Також у зв'язку з розвитком інформаційних технологій пропонується передбачити в плані рахунків рахунок 32 «Електронні кошти». Вказані зміни в плані рахунків бухгалтерського обліку дозволять підвищити аналітичність обліку та ефективність контролю за рухом грошових коштів.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України № 996-XIV кожне підприємство зобов'язане складати фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку [50]. НП(С)БО 1 визначає, що інформація про грошові кошти відображається у формах № 1, № 3 (3-н), № 5 [33]. Відповідно до НП(С)БО 25 інформація про грошові кошти в малих підприємствах відображається у формі

№ 1-м (1-мс) у статті «Гроші та їх еквіваленти» (рядок 1165) [34].

Відповідно до Методичних рекомендацій № 433 [30] у статті «Гроші та їх еквіваленти» (рядок 1165) відображаються готівка в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей. У цій статті наводяться кошти в національній або іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, виключаються зі складу оборотних активів та відображаються як необоротні активи.

Отже, завершальним етапом бухгалтерського обліку є складання фінансової звітності, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Значення фінансової звітності полягає в тому, що вона є інформаційною базою фінансового аналізу, який спрямований на вчасне виявлення недоліків у господарській діяльності та знаходження резервів для поліпшення фінансового стану, зокрема й підвищення рівня платоспроможності підприємства.

У ТОВ «XXX» облік ведеться за допомогою комп'ютерної програми «1С: Бухгалтерія 8.0». «1С: Бухгалтерія» – це універсальна облікова програма, яка призначена для організації синтетичного та аналітичного обліку, підготовки первинних документів і звітності; вона повністю може бути налаштована на будь-які зміни законодавства і форми обліку.

Даний програмний продукт містить певний набір інструментів, необхідних для роботи користувача з програмою. До них належать насамперед довідники – це сукупність інформації будь-якого вигляду, що зберігається у формі таблиць у базі даних. Для обліку грошових коштів у програмі «1С: Бухгалтерія» використовуються такі довідники: «Співробітники»; «Рахунки нашої фірми».

Документ – це комплексний засіб введення облікової інформації, що

забезпечує технологічну процедуру виписки первинного документу, в електронному вигляді (діалоговій формі документу) і на паперовому бланку.

Основним документом, що відображає рух грошових коштів по рахунках підприємства в установах банку, є «Реєстр банківських документів» (додаток Е.1).

Будь-яке підприємство, реєструючи господарські операції в первинних документах, формує підсумкові дані про фінансово-господарську діяльність за конкретний розрахунковий період. Ці дані утворюють оперативну, статистичну та фінансову звітність. Автоматизоване формування оперативної звітності забезпечує щоденний контроль за господарськими операціями підприємства. Створення статистичної звітності забезпечує формування відомостей за окремими показниками господарської діяльності підприємства в натуральному і вартісному вираженні. Фінансова звітність базується на даних первинного, аналітичного та синтетичного обліку і складається для задоволення інформаційних потреб різних груп користувачів.

Автоматизований комплекс задач зведеного обліку та складання звітності забезпечує: послідовність; узагальнення інформації на аналітичних і синтетичних рахунках із наступним групуванням даних на одному або кількох рахунках; відображення господарських операцій, що змінюють стан коштів підприємства та їх джерел на рахунках обліку; автоматизоване систематичне складання (за місяць, квартал, рік) балансу та інших форм фінансової звітності як завершального етапу облікового процесу.

ТОВ «XXX» використовує такі стандартні звіти:

1. Звіт «Аналіз рахунку 31» – містить обороти рахунка з іншими рахунками за обраний період, а також сальдо на початок і кінець періоду (додаток Е.2). Щоб його одержати, потрібно визначити період звітності, номер рахунка і задати значення прапорців «Дані по субрахунках» або «Дані по валютах».

2. Звіт «Картка рахунку 31» – включає всі проведення за даним рахунком

або проведення за даним рахунком по конкретних значеннях об'єктів аналітичного обліку: найменування матеріалу, організації-постачальника тощо (додаток Е.3). Крім того, в картці рахунку показують залишки на початок і кінець періоду, обороти за період і залишки після кожного проведення.

3. Звіт «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 31» – дозволяє отримати для рахунків, за якими ведеться аналітичний облік, розбиття залишків і оборотів по конкретних об'єктах аналітичного обліку (додаток Е.4).

Отже, використання автоматизованої форми обліку грошових коштів у ТОВ «ХХХ» має такі переваги:

- автоматичне одержання всієї первинної інформації про рух грошових коштів, що відбувається на рахунках у банку;
- в автоматизованому варіанті ведення обліку аналітичні відомості, головна книга, оборотна відомість, баланс та інші форми звітності заповнюються автоматично;
- зменшення загального обсягу первинної інформації за рахунок виключення з неї умовно-постійної інформації.

2.3. Податкові аспекти обліку грошових операцій

Податковий облік – це система групування інформації для визначення податкової бази по податках на підставі первинних документів, згрупованих у відповідності з порядком, передбаченим діючим податковим законодавством. Податковий облік ведеться з метою формування повної та достовірної інформації про порядок врахування господарських операцій, що були проведені платником протягом звітного періоду з метою оподаткування, а також забезпечення інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів для контролю за вірністю нарахування, повнотою та своєчасністю перерахування податків до відповідних бюджетів.

На сучасному етапі найбільшою проблемою операцій з готівковими грошовими кошами є ухилення від оподаткування з використанням не облікованих готівкових грошових коштів. Загалом підприємства відповідають за такі випадки недотримання вимог з обігу готівки (адміністративна відповідальність) [13, с. 35]:

- за перевищення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою;

- за порушення строків, установлених правилами розрахунків і ведення касових операцій, здавання виторгу торговельними підприємствами всіх форм власності, що здійснюють реалізацію товарів за готівку;

- за несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризації грошових коштів.

Оприбуткуванням готівки в касах підприємств та їх відокремлених підрозділів, які проводять готівкові розрахунки з оформленням їх касовими ордерами і веденням касової книги, є здійснення обліку готівки в повній сумі її фактичних надходжень у касовій книзі на підставі ПКО.

Оприбуткуванням готівки в касах фізичних осіб-підприємців, які проводять готівкові розрахунки з оформленням їх товарними чеками (квитанціями) і веденням книги обліку доходів і витрат (або книги обліку доходів), є здійснення обліку готівки в повній сумі її фактичних надходжень у книзі обліку доходів і витрат (або книзі обліку доходів) на підставі товарних чеків (квитанцій).

У п. 6 Положення № 148 зазначено, що суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами [48]:

- 1) між собою – до 10 тис. грн включно;
- 2) із фізичними особами – до 50 тис. грн включно.

Платежі понад установлені граничні суми мусять проходити винятково через банки або небанківські фінансові установи. При цьому готівкове обмеження працює в обох напрямках: і для того, хто отримує кошти, і для того,

хто їх виплачує (лист НБУ № 11-116/3159 від 24 січня 2014 р.). Водночас кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, яз якими проходять готівкові розрахунки, протягом дня не обмежена, головне – щоби розрахунок із кожним із них окремо не перевищував дозволеної межі.

Наведені обмеження стосуються і розрахунків під час оплати за товари, придбані на виробничі (господарські) потреби за рахунок готівки, одержаної за допомогою електронного платіжного засобу. Тобто, якщо готівка знята з корпоративної картки в банкоматі, усе одно слід дотримуватися готівкового обмеження під час розрахунку нею [36, с. 12].

Готівкові обмеження не поширюються на (п. 8 Положення № 148) [59]:

- розрахунки суб'єктів господарювання з бюджетами та державними цільовими фондами;
- добровільні пожертвування та благодійну допомогу;
- використання готівки, виданої на відрядження.

Відповідно до пп. 19.1.4 ПКУ контроль за додержанням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги) є прерогативою органів Податкової (фіскальної) служби України [46].

До посадових осіб підприємства (керівника та головного бухгалтера) за порушення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою, недотримання установлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів можуть бути застосовані адміністративні штрафи (ст. 163¹⁵ Кодексу України про адміністративні правопорушення) [19]:

- від 1700 до 3400 грн (100-200 НМДГ) – за перше правопорушення;
- від 8500 до 17000 грн (500-1000 НМДГ) – якщо до порушника протягом року вже застосовували адміністративне стягнення за такою самою статтею.

Ці штрафи накладають органи Податкової (фіскальної) служби України.

Відповідно до ст. 164⁴ Кодексу України про адміністративні

правопорушення штрафується особа, відповідальна за здачу виручки в банк на торговельних підприємствах, що реалізують товари за готівку. Розмір штрафу – від 17 до 88 НМДГ (від 289 до 1496 грн). При повторному порушенні штраф складе від 43 до 175 НМДГ (від 731 до 2975 грн). Зазначений штраф накладають органи Державної аудиторської служби на посадових осіб підконтрольних їй установ і суб'єктів господарювання [19].

Також відповідно до ст. 164² Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено штраф за несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризації грошових коштів [19]:

- від 136 до 255 грн (8-15 НМДГ) – за перше правопорушення;
- від 170 до 340 грн (10-20 НМДГ) – якщо до порушника протягом року вже застосовували адміністративне стягнення за такою самою статтею.

Цей штраф накладають органи Національної поліції України.

Адміністративне стягнення за недотримання правил готівкового обігу може бути накладено не пізніше ніж через 2 місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше 2 місяців з дня його виявлення.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Важливим напрямом характеристики діяльності підприємства є аналіз його фінансово-економічного стану. Оцінювання фінансово-економічного стану ТОВ «ХХХ» проведемо за напрямками: майновий стан (структура і динаміка майна та джерел формування капіталу), заборгованість дебіторів та перед кредиторами, фінансова стійкість, доходи, витрати та фінансові результати.

Майновий стан суб'єкта господарювання характеризується складом, розміщенням, структурою та динамікою активів (майна) і пасивів (власного капіталу та зобов'язань і забезпечень). За інформацією форми № 1-м (додатки Б, В, Г) у табл. 3.1 проведемо аналіз структури і динаміки майна ТОВ «ХХХ» за 2018-2020 рр. При цьому показники 2020 р. порівнювалися з показниками 2019 р., оскільки, як вже зазначалося, підприємство було створене в 2018 р., а тому інформація цього року є некоректною для порівняння.

Результати горизонтального та вертикального аналізу майна свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу. Отже, в 2020 р. порівняно з 2019 р. вартість майна збільшилася на 885,9 тис. грн, або 28,5 %. Це перевищує макроекономічний показник рівня інфляції за 2020 р. (5,0 %), що вказує на зростання реальної вартісної оцінки активів. При цьому негативним є зменшення необоротних активів на 2,4 тис. грн (20,3 %) унаслідок відповідного скорочення основних засобів. Їхня частка в майні залишається вкрай низькою – 0,2 % на кінець 2020 р.

Одночасно зі зменшенням необоротних активів на 20,3 % оборотні активи збільшилися на 888,3 тис. грн, що становить 28,7 %. У результаті таких змін

Таблиця 3.1

Структура і динаміка майна ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Вид активів (майна)	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Зміни (+,-) 2020 р. до 2019 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	час- тки, в. п.	у %
Майно - всього	865,5	100,0	3111,9	100,0	3997,8	100,0	+885,9	-	+28,5
1. Необоротні активи	-	-	11,8	0,4	9,4	0,2	-2,4	-0,2	-20,3
1.1. Основні засоби	-	-	11,8	0,4	9,4	0,2	-2,4	-0,2	-20,3
2. Оборотні активи	865,5	100,0	3100,1	99,6	3988,4	99,8	+888,3	+0,2	+28,7
2.1. Запаси	698,8	80,7	1610,5	51,8	3210,9	80,4	+1600,4	+28,6	+99,4
2.1.1. Готова продукція	697,9	80,6	1475,3	47,4	-	-	-1475,3	-47,4	-100,0
2.2. Поточна заборгованість дебіторів	51,5	6,0	1349,3	43,3	612,7	15,3	-736,6	-28,0	-54,6
2.3. Гроші та їх еквіваленти	78,3	9,0	129,6	4,2	81,0	2,0	-48,6	-2,2	-37,5
2.4. Інші оборотні активи	36,9	4,3	10,7	0,3	83,8	2,1	+73,1	+1,8	у 7,8 р. б.

частка оборотних активів у майні підвищилася до 99,8 % у 2020 р. Серед видів оборотних активів (табл. 3.1) спостерігаємо збільшення запасів (на 1600,4 тис. грн, або майже в 2 рази), а їхня частка в майні підвищилася з 51,8 % у 2019 р. до 80,4 % у 2020 р. Зважаючи на зменшення боргів дебіторів на 736,6 тис. грн, або 54,6 %, їх частка в майні знизилася з 43,3 % у 2019 р. до 15,3 % у 2020 р., що є ознакою поліпшення стану розрахунків з дебіторами.

Важливою характеристикою активів товариства є динаміка грошей та їх еквівалентів. У 2020 р. порівняно з 2019 р. їхній залишок зменшився на 48,6 тис. грн (37,5 %), а частка в майні знизилася з 4,2 до 2,0 %. Це може мати негативний вплив на оцінювання платоспроможності підприємства.

Поряд з аналізом майна ТОВ «XXX» проведемо дослідження динаміки і структури джерел формування капіталу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Структура і динаміка джерел формування капіталу ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Вид пасивів (джерел формування капіталу)	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Зміни (+,-) 2020 р. до 2019 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	час- тки, в. п.	у %
Джерела формування капіталу - всього	865,5	100,0	3111,9	100,0	3997,8	100,0	+885,9	-	+28,5
1. Власний капітал	125,2	14,5	573,2	18,4	2087,1	52,2	+1513,9	+33,8	у 3,6 р. б.
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	10,0	1,2	10,0	0,3	1160,0	29,0	+1150,0	+28,7	у 116 р. б.
1.2. Нерозподілений прибуток	115,2	13,3	563,2	18,1	927,1	23,2	+363,9	+5,1	+64,6
2. Зобов'язання і забезпечення	740,3	85,5	2538,7	81,6	1910,7	47,8	-628,0	-33,8	-24,7
2.1. Поточні зобов'язання	740,3	85,5	2538,7	81,6	1910,7	47,8	-628,0	-33,8	-24,7
2.1.1. Поточна заборгованість кредиторам	307,0	35,5	1150,4	37,0	540,3	13,5	-610,1	-23,5	-53,0
2.1.2. Інші поточні зобов'язання	433,3	50,0	1388,3	44,6	1370,4	34,3	-17,9	-10,3	-1,3

Отже, власний капітал товариства складається із зареєстрованого (пайового) капіталу та нерозподіленого прибутку, а позиковий капітал представлений поточними зобов'язаннями. У 2020 р. порівняно з 2019 р. власний капітал збільшився на 1513,9 тис. грн (у 3,6 раза) за рахунок зростання як зареєстрованого (пайового) капіталу (на 1150,0 тис. грн, або в 116 разів), так і нерозподіленого прибутку (на 363,9 тис. грн, або 64,6 %). Завдяки такій динаміці частка власного капіталу в джерелах формування капіталу підвищилася з 18,4 % у 2019 р. до 52,2 % у 2020 р.

Зобов'язання і забезпечення, а саме поточні зобов'язання, зменшилися на 628,0 тис. грн, або 24,7 %. Така динаміка складових пасиву балансу зумовила

суттєві зміни в структурі джерел формування капіталу. Якщо в 2018-2019 рр. у структурі пасивів переважали зобов'язання і забезпечення (відповідно 85,5 і 81,6 %), то в 2020 р. – власний капітал (52,2 %), що свідчить вже про фінансову стійкість підприємства за критерієм забезпеченості власним капіталом.

У складі поточних зобов'язань (табл. 3.2) кредиторська заборгованість кредиторам скоротилася на 610,1 тис. грн (53,0 %), а інші поточні зобов'язання зменшилися на 17,9 тис. грн (1,3 %). У 2018-2020 рр. саме інші поточні зобов'язання займали найвищу частку в структурі пасивів.

Поглиблений аналіз складу, структури і динаміки поточної заборгованості дебіторів та перед кредиторами проведемо за інформацією табл. Ж.1 (додаток Ж).

За результатами проведеного дослідження ТОВ «XXX» у 2018-2020 рр. мало три види поточної заборгованості дебіторів, серед яких переважає заборгованість за товари, роботи, послуги (відповідно 65,8, 83,2 і 65,5 % у структурі). У 2020 р. порівняно з 2019 р. заборгованість за товари, роботи, послуги зменшилася на 721,6 тис. грн (64,2 %), а інша поточна заборгованість дебіторів – на 22,3 тис. грн (9,9 %). У цілому загальна сума поточної заборгованості дебіторів перед товариством у 2020 р. порівняно з 2019 р. зменшилася на 736,6 тис. грн (54,6 %).

Що стосується поточної заборгованості кредиторам підприємства, то в 2020 р. порівняно з 2019 р. заборгованість за товари, роботи, послуги скоротилася на 645,1 тис. грн (63,8 %), а за розрахунками з бюджетом збільшилася на 37,6 тис. грн (27,4 %). У 2020 р. не стало заборгованості за розрахунками зі страхування та з оплати праці. У цілому поточна заборгованість кредиторам зменшилася на 610,1 тис. грн, або 53,0 %, що позитивно впливає на оцінювання ефективності платіжних відносин.

У 2018 р. на 1 грн поточної заборгованості дебіторів припадало 5,96 грн поточної заборгованості кредиторам, а в 2019-2020 рр. вже спостерігалось дебетове сальдо, коли поточна заборгованість дебіторів перевищувала поточну

заборгованість кредиторам відповідно на 17,3 і 13,4 %. Така ситуація вказує на оптимальність співвідношення між боргами дебіторів і боргами кредиторам, а значить ефективність розрахунково-платіжних відносин.

Аналіз фінансової стійкості підприємства ґрунтується головним чином на фінансово-економічних коефіцієнтах, які визначаються як співвідношення абсолютних показників активу (майна) і пасиву (джерел формування капіталу). За інформацією форми № 1-м (додатки Б, В, Г) проведемо розрахунок та аналіз динаміки відносних показників фінансової стійкості ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. (табл. Ж.2 додатку Ж).

Результати розрахунків свідчать про недостатній рівень, але позитивну динаміку фінансової стійкості підприємства за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2020 р. частка власного капіталу у валюті балансу становила 52,2 %, що на 33,8 в. п. більше порівняно з 2019 р. та є вищим нормативного рівня (≥ 50 %). Динаміка коефіцієнта концентрації позикового капіталу вказує на зниження рівня залежності підприємства від кредиторів. Якщо в 2019 р. частка позикового капіталу у валюті балансу становила 81,6 %, то в 2020 р. – 47,8 %. За коефіцієнтом фінансового ризику в 2019 р. на 1 грн власного капіталу припадало 4,43 грн позикового капіталу, а в 2020 р. – 0,92 грн. Отже, суттєво знизився ризик вкладення капіталу в товариство. Про це ж свідчить динаміка коефіцієнта фінансової стабільності.

Значення коефіцієнтів довгострокових та поточних зобов'язань вказують на структуру позикового капіталу, де в 2018-2020 рр. 100 % займали поточні зобов'язання.

У 2018-2020 рр. фактичні значення коефіцієнта маневреності власного капіталу суттєво перевищували нормативне значення ($> 0,1$). Так, частка власних оборотних коштів у власному капіталі підвищилася з 97,9 % у 2019 р. до 99,5 % у 2020 р. Позитивну динаміку мають значення коефіцієнтів забезпеченості оборотних активів та забезпеченості запасів власними

оборотними коштами. У 2020 р. вони суттєво перевищували нормативні рівні, тому з погляду забезпеченості оборотних активів і запасів власними оборотними коштами ТОВ «XXX» є фінансово стійким підприємством. Водночас суттєво знизився коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, який відображає частку грошей у власних оборотних активах. Якщо в 2018 р. вона становила 62,5 %, 2019 р. – 23,1 %, то в 2020 р. – лише 3,9 %.

Коефіцієнт майна виробничого призначення збільшився з 0,521 у 2019 р. до 0,806 у 2020 р., що демонструє поліпшення забезпеченості підприємства майновими ресурсами. Водночас рівень зношеності основних засобів підвищився з 41,0 % у 2019 р. до 76,1 % у 2020 р., що вказує на погіршення їхнього функціонального стану. За коефіцієнтом співвідношення оборотних і необоротних активів у 2019 р. на 1 грн необоротних активів припадало 262,72 грн оборотних активів, а в 2020 р. – 424,30 грн.

Отже, можна стверджувати, що ТОВ «XXX» в 2020 р. підвищило рівень фінансової стійкості за більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів.

За даними форми № 2-м (додатки Б, В, Г) проаналізуємо показники, що характеризують формування, структуру та динаміку доходів, витрат та фінансових результатів діяльності ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. (табл. 3.3).

Отже, в 2018-2020 рр. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив 100,0 % у структурі доходів. Відповідно частка собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у структурі витрат перевищує 81,0 %. Валовий прибуток як результат основної операційної діяльності зменшився з 2230,4 тис. грн у 2019 р. до 1884,7 тис. грн у 2020 р., що пояснюється скороченням чистого доходу (на 1,5 %) та одночасним зростанням собівартості (на 2,5 %). Рентабельність реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) знизилася з 28,3 % у 2019 р. до 23,3 % у 2020 р.

Наслідком більш швидкого скорочення доходів (на 1,4 %) порівняно зі скороченням витрат (на 0,6 %) стало зменшення показників прибутку в 2020 р. проти 2019 р.: від операційної діяльності – на 20,1 %, до оподаткування та

Таблиця 3.3

**Структура і динаміка доходів, витрат та фінансових результатів діяльності
ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр.**

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. у % до 2019 р.
	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4448,3	100,0	10117,9	100,0	9969,4	100,0	98,5
Інші операційні доходи	-	-	-	-	1,9	0,0	×
Разом доходів	4448,3	100,0	10117,9	100,0	9971,3	100,0	98,6
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3726,8	86,0	7887,5	81,6	8084,7	84,1	102,5
Інші операційні витрати	581,1	13,4	1675,5	17,3	1443,0	15,0	86,1
Інші витрати	-	-	8,5	0,1	-	-	0
Витрати з податку на прибуток	25,3	0,6	98,4	1,0	79,8	0,9	81,1
Разом витрат	4333,2	100,0	9669,9	100,0	9607,5	100,0	99,4
Валовий прибуток	721,5	×	2230,4	×	1884,7	×	84,5
У % до собівартості	×	19,4	×	28,3	×	23,3	×
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	140,4	×	554,9	×	443,6	×	79,9
У % до операційних витрат	×	3,3	×	5,8	×	4,7	×
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	140,4	×	546,4	×	443,6	×	81,2
Чистий фінансовий результат: прибуток	115,1	×	448,0	×	363,8	×	81,2
У % до витрат	×	2,7	×	4,6	×	3,8	×

чистого прибутку – на 18,8 %. Рентабельність операційних витрат знизилася з 5,8 % у 2019 р. до 4,7 % у 2020 р., а рентабельність витрат господарської діяльності – відповідно з 4,6 до 3,8 %. Значення цих показників свідчить про роботу підприємства практично на межі беззбитковості.

Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. наведена на рис. 3.1.

Отже, характеристика фінансово-економічного стану ТОВ «XXX» засвідчила, що впродовж 2019-2020 рр. спостерігалися як позитивні, так і негативні ознаки і тенденції, зокрема:

- підвищилася частка запасів, знизилася частка поточної заборгованості дебіторів та частка грошей у майні;

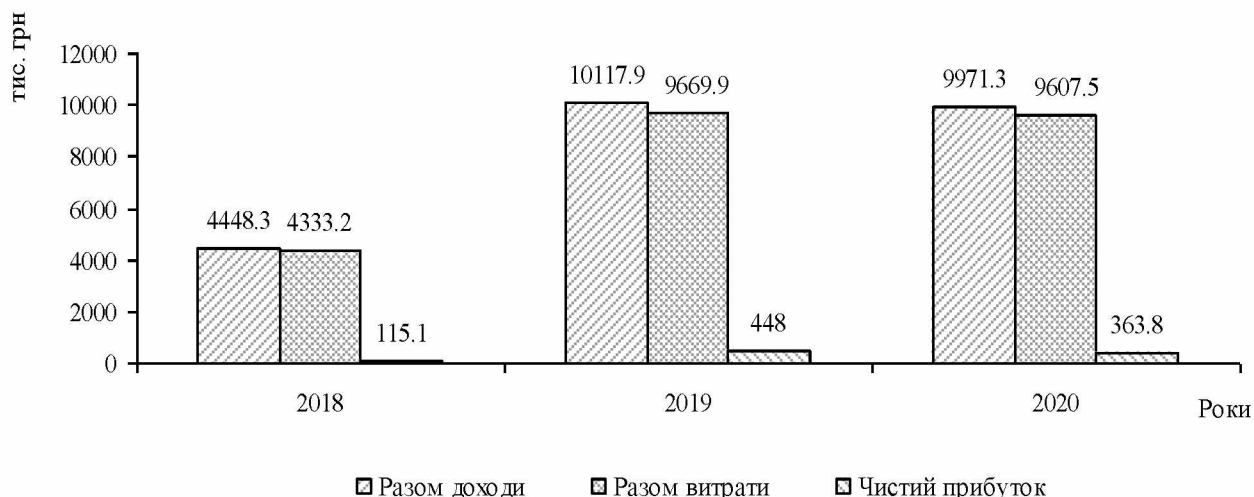

Рис. 3.1. Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ТОВ «ХХХ» за 2018-2020 рр.

- власний капітал збільшився переважно за рахунок зареєстрованого (пайового) капіталу, а поточні зобов'язання зменшилися у результаті насамперед скорочення поточної заборгованості кредиторам;

- суми заборгованості дебіторів і боргів перед кредиторами скоротилися, між поточною заборгованістю дебіторів та поточною заборгованістю кредиторам існує приблизна рівновага, що вказує на ефективність розрахунково-платіжних відносин;

- динаміка більшості відносних показників свідчить про підвищення рівня фінансової стійкості підприємства;

- спостерігається негативна динаміка показників валового прибутку, прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку, рентабельність операційної та в цілому господарської діяльності залишається низькою.

3.2. Аналіз ліквідності балансу та оцінювання платоспроможності підприємства за системою відносних показників

Аналіз ліквідності балансу підприємства проводиться шляхом порівняння

величин платіжних засобів (активів), які згруповані за рівнем ліквідності, з величинами зобов'язань (пасивів), які згруповані за терміновістю сплати, і включає такі етапи [58, с. 141-145]:

1. Групування активів балансу за ознакою рівня ліквідності (табл. Ж.3 додатку Ж).

2. Групування пасивів балансу за ознакою терміновістю сплати (табл. Ж.4 додатку Ж).

3. Побудова розрахунково-аналітичної таблиці (далі табл. 3.4), у якій шляхом порівняння величин відповідних груп активів і пасивів (A1–П1, A2–П2, A3–П3) визначаються надлишки (нестачі) платіжних засобів для покриття зобов'язань.

4. На підставі інформації розрахунково-аналітичної таблиці формулювання висновку щодо характеру ліквідності балансу підприємства:

а) баланс є абсолютно ліквідним, а підприємство платоспроможним – якщо одночасно виконуються умови: $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$;

б) ліквідність балансу меншою або більшою мірою відрізняється від абсолютної – якщо не виконується одна або дві з вищенаведених умов;

в) баланс є неліквідним, а підприємство неплатоспроможним – якщо не виконується жодна з вищенаведених умов.

5. Розрахунок загального показника ліквідності (ЗПЛ) для комплексного оцінювання динаміки ліквідності балансу:

$$ЗПЛ = \frac{A1 \times V_{A1} + A2 \times V_{A2} + A3 \times V_{A3}}{П1 \times V_{П1} + П2 \times V_{П2} + П3 \times V_{П3}}, \quad (3.1)$$

де A і $П$ – величини відповідних груп активів і пасивів, тис. грн;

V_A і V_P – частки відповідних груп активів і пасивів у їх загальному підсумку, %.

Аналіз ліквідності балансу ТОВ «ХХХ» (табл. 3.4) проведемо за інформацією форми № 1-м (додатки Б, В, Г).

Таблиця 3.4

Динаміка ліквідності балансу ТОВ «ХХХ» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Група	Вид оборотних активів	Роки			Група	Вид зобов'язань	Роки			Надлишок (+), нестача (-) платіжних засобів		
		2018	2019	2020			2018	2019	2020	2018 р.	2019 р.	2020 р.
A1	Високоліквідні	78,3	129,0	81,0	П1	Найбільш термінові	307,0	1150,4	540,3	-228,7	-1020,8	-459,3
A2	Середньоліквідні	51,5	1349,3	612,7	П2	Короткострокові	433,3	1388,3	1370,4	-381,8	-39,0	-757,7
A3	Низьколіквідні	735,7	1621,2	3294,7	П3	Довгострокові	-	-	-	+735,7	+1621,2	+3294,7
	Разом	865,5	3100,1	3988,4		Разом	740,3	2538,7	1910,7	+125,2	+561,4	+2077,7

Отже, за даними табл. 3.4 нестача високоліквідних оборотних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань у 2019-2020 рр. становила відповідно 228,7, 1020,8 і 459,3 тис. грн. Аналогічна ситуація за середньоліквідними оборотними активами, де нестача платіжних засобів для покриття короткострокових зобов'язань становила відповідно 381,8, 39,0 і 757,7 тис. грн. Оскільки довгострокові зобов'язання відсутні, в 2018-2020 рр. був надлишок низьколіквідних активів: відповідно 735,7, 1621,2 і 3294,7 тис. грн.

Динаміка оборотних активів і поточних зобов'язань ТОВ «ХХХ» за 2018-2020 рр. наведена на рис. 3.2.

Отже, в цілому сума надлишку усіх оборотних активів для покриття зобов'язань має позитивну динаміку: збільшення зі 125,2 тис. грн у 2018 р. до 561,4 тис. грн у 2019 р. та 2077,7 тис. грн у 2020 р. Таким чином, ліквідність балансу більшою мірою відрізняється від абсолютної через нестачу високоліквідних і середньоліквідних активів.

Далі за даними табл. 3.4 визначаємо частку відповідних груп активів і пасивів в їх загальному підсумку, а потім за формулою (3.1) розраховуємо значення загального показника ліквідності:

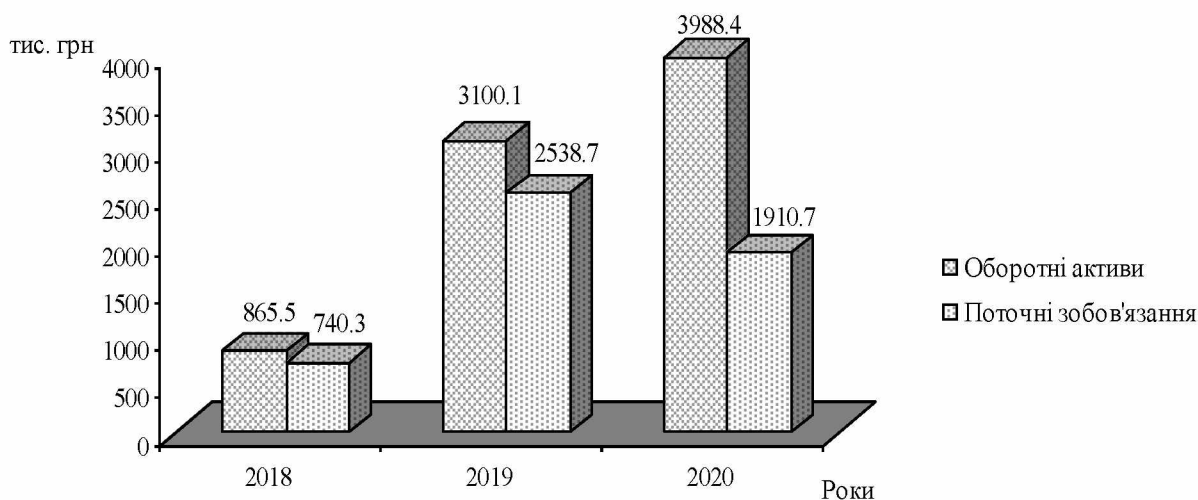

Рис. 3.2. Динаміка оборотних активів і поточних зобов'язань ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

$$2018 \text{ р.: ЗПЛ} = \frac{78,3 \times 9,0 + 51,5 \times 6,0 + 735,7 \times 85,0}{307,0 \times 41,5 + 433,3 \times 58,5} = 1,668.$$

$$2019 \text{ р.: ЗПЛ} = \frac{129,6 \times 4,2 + 1349,3 \times 43,5 + 1621,2 \times 52,3}{1150,4 \times 45,3 + 1388,3 \times 54,7} = 1,125.$$

$$2020 \text{ р.: ЗПЛ} = \frac{81,0 \times 2,0 + 612,7 \times 15,4 + 3294,7 \times 82,6}{540,3 \times 28,3 + 1370,4 \times 71,7} = 3,229.$$

Як бачимо, фактичні значення загального показника ліквідності впродовж періоду дослідження мають нестійку динаміку: зниження з 1,668 у 2018 р. до 1,125 у 2019 р., а потім суттєве підвищення до 3,229 у 2020 р. Це вказує на коливання в оцінці рівня ліквідності балансу підприємства.

Важливим напрямом аналізу фінансового стану підприємства є вивчення його платіжних можливостей щодо своєчасного виконання поточних зобов'язань. Для оцінювання статичної платоспроможності ТОВ «XXX» використаємо систему відносних показників – коефіцієнтів ліквідності (табл. 3.5), методика розрахунку яких за інформацією балансу наведена в табл. Ж.5 додатку Ж.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність:

Таблиця 3.5

**Показники оцінювання платоспроможності ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр.
(станом на кінець року)**

Показник	Нормативне значення	Роки			Відхилення (+,-) 2020 р. від 2019 р.
		2018	2019	2020	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,106	0,051	0,042	-0,009
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	0,175	0,583	0,363	-0,220
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,0$	1,169	1,221	2,087	+0,866

грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями. За інформацією табл. 3.5 станом на кінець 2018-2020 рр. фактичні значення коефіцієнта абсолютної ліквідності не відповідали нормативному значенню ($\geq 0,2$), зокрема в 2018 р. рівень покриття поточних зобов'язань високоліквідними оборотними активами становив 10,6 %, у 2019 р. знизився до 5,1 %, а в 2020 р. – до 4,2 %. Отже, ТОВ «XXX» в ці роки мало стан грошової неплатоспроможності з негативною динамікою (рис. 3.3).

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й очікуваних надходжень від дебіторів. Фактичні значення цього коефіцієнта (табл. 3.5, рис. 3.3) у 2018-2020 рр. не відповідали нормативному значенню ($\geq 0,7$). Зокрема, в 2020 р. рівень покриття поточних зобов'язань високо- і середньоліквідними оборотними активами становив лише 36,3 %, що вказує на розрахункову неплатоспроможність підприємства.

Коефіцієнт загальної ліквідності, як найбільш комплексний показник оцінювання платоспроможності підприємства, визначається відношенням усіх оборотних активів до поточних зобов'язань. Фактичні значення коефіцієнта загальної ліквідності в товаристві (табл. 3.5, рис. 3.3) у 2018-2020 рр. відповідали нормативному значенню ($\geq 1,0$), а в динаміці зростали. Так, у 2018 р. оборотні активи перевищували поточні зобов'язання і забезпечення на 16,9 %, 2019 р. – 22,1 %, а в 2020 р. – у 2,1 раза. Отже, спостерігається суттєве підвищення рівня майнової платоспроможності підприємства.

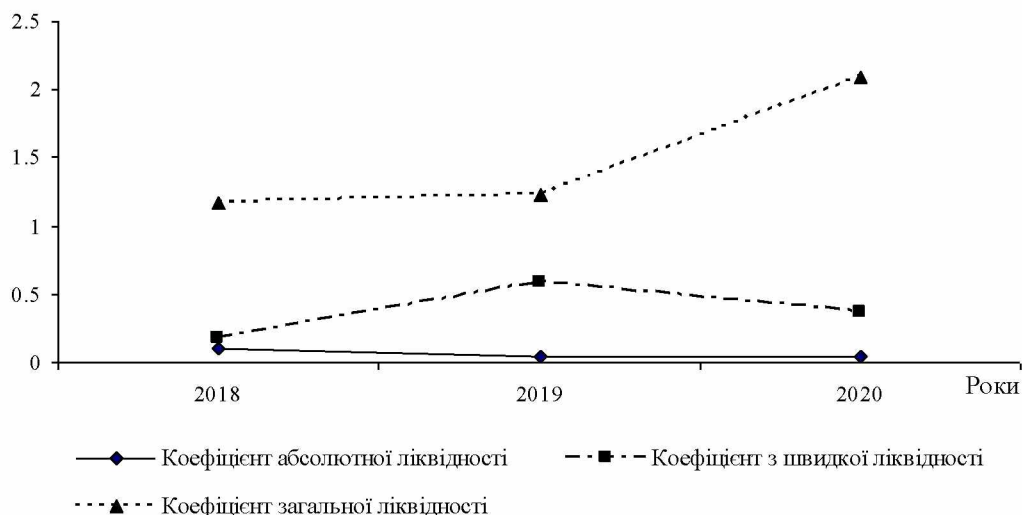

Рис. 3.3. Динаміка коефіцієнтів ліквідності у ТОВ «ХХХ» за 2018-2020 рр.
(станом на кінець року)

Важливе значення у фінансовому аналізі має використання методик детермінованого факторного аналізу для визначення впливу факторних показників на зміну результативних фінансово-економічних показників. Наприклад, факторний аналіз коефіцієнта абсолютної ліквідності пропонуємо проводити за допомогою кратної моделі:

$$\text{КЛ} = \Gamma \div \text{ПЗ}, \quad (3.2)$$

де КЛ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

Γ – гроші та їх еквіваленти;

ПЗ – поточні зобов'язання.

За вихідною інформацією форми № 1-м (додатки В, Г), наведеною в табл. 3.6, проведемо факторний аналіз коефіцієнта абсолютної ліквідності у ТОВ «ХХХ» за 2019-2020 рр. із використанням способу ланцюгових підстановок.

За даними табл. 3.6 розраховуємо умовне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності ($\text{КЛ}_{\text{ум}}$):

$$\text{КЛ}_{\text{ум}} = \Gamma_1 \div \text{ПЗ}_0, \quad (3.3)$$

де Γ_1 – гроші та їх еквіваленти 2020 р.;

Таблиця 3.6

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта абсолютної ліквідності у ТОВ «XXX» за 2019-2020 рр. (станом на кінець року)

Показник	Умовне позначення	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Гроші та їх еквіваленти, тис. грн	Г	129,6	81,0	-48,6	-37,5
Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	2538,7	1910,7	-628,0	-24,7
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	КЛ	0,051	0,042	-0,009	-17,6

ПЗ₀ – поточні зобов'язання 2019 р.

$$КЛ_{ум} = 81,0 \div 2538,7 = 0,032.$$

Тоді, загальна зміна (+,-) коефіцієнта абсолютної ліквідності в 2020 р. порівняно з 2019 р.:

$$\Delta КЛ = КЛ_1 - КЛ_0, \quad (3.4)$$

$$\Delta КЛ = 0,042 - 0,051 = -0,009,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) грошей та їх еквівалентів:

$$\Delta КЛ_Г = КЛ_{ум} - КЛ_0, \quad (3.5)$$

$$\Delta КЛ_Г = 0,032 - 0,051 = -0,019;$$

2) поточних зобов'язань:

$$\Delta КЛ_{ПЗ} = КЛ_1 - КЛ_{ум}, \quad (3.6)$$

$$\Delta КЛ_{ПЗ} = 0,042 - 0,032 = +0,010.$$

Отже, зниження коефіцієнта абсолютної ліквідності з 0,051 у 2019 р. до 0,042 у 2020 р., тобто на 0,009 (17,6 %), відбулося під впливом таких факторів. Унаслідок зменшення грошей та їх еквівалентів на 48,6 тис. грн (37,5 %) коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився на 0,019. Водночас завдяки зменшенню поточних зобов'язань на 628,0 тис. грн (24,7 %) коефіцієнт абсолютної ліквідності підвищився на 0,010. Таким чином, єдиним фактором негативної динаміки коефіцієнта абсолютної ліквідності стало зменшення грошей та їх еквівалентів як високоліквідних активів.

Далі за інформацією табл. 3.7 визначимо вплив факторів на зміну коефіцієнта загальної ліквідності.

Таблиця 3.7

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності у ТОВ «XXX» за 2019-2020 рр. (станом на кінець року)

Показник	Умовне позначення	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Оборотні активи, тис. грн	ОА	3100,1	3988,4	+888,3	+28,7
Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	2538,7	1910,7	-628,0	-24,7
Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	1,221	2,087	+0,866	+70,9

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ = ОА \div ПЗ. \quad (3.7)$$

За даними табл. 3.7 розраховуємо умовне значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$КЗЛ_{ум} = ОА_1 \div ПЗ_0, \quad (3.8)$$

де $ОА_1$ – оборотні активи 2020 р.;

$ПЗ_0$ – поточні зобов'язання 2019 р.

$$КЗЛ_{ум} = 3988,4 \div 2538,7 = 1,571.$$

Тоді, загальна зміна (+,-) коефіцієнта загальної ліквідності в 2020 р. порівняно з 2019 р.:

$$\Delta КЗЛ = КЗЛ_1 - КЗЛ_0; \quad (3.9)$$

$$\Delta КЗЛ = 2,087 - 1,221 = +0,866,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) оборотних активів:

$$\Delta КЗЛ_{ОА} = КЗЛ_{ум} - КЗЛ_0; \quad (3.10)$$

$$\Delta КЗЛ_{ОА} = 1,571 - 1,221 = +0,350;$$

2) поточних зобов'язань:

$$\Delta КЗЛ_{ПЗ} = КЗЛ_1 - КЗЛ_{ум}; \quad (3.11)$$

$$\Delta КЗЛ_{ПЗ} = 2,087 - 1,571 = +0,516.$$

Отже, підвищення коефіцієнта загальної ліквідності з 1,221 у 2019 р. до

2,087 у 2020 р., тобто на 0,866 (70,9 %), відбулося під впливом таких факторів. За рахунок збільшення оборотних активів на 888,3 тис. грн (28,7 %) коефіцієнт загальної ліквідності підвищився на 0,350. Водночас зменшення поточних зобов'язань на 628,0 тис. грн (24,7 %) забезпечило підвищення коефіцієнта загальної ліквідності на 0,516. Частка впливу фактора оборотних активів у загальному підвищенні коефіцієнта загальної ліквідності становила 40,4 %, а частка впливу фактора поточних зобов'язань – відповідно 59,6 %. Таким чином, головним фактором позитивної динаміки коефіцієнта загальної ліквідності стало зменшення поточних зобов'язань.

У цілому значення відносних показників оцінювання платоспроможності вказують на високий рівень платіжних можливостей ТОВ «XXX» за рахунок використання усіх оборотних активів та низький рівень із урахуванням забезпеченості високо- та середньоліквідними активами.

3.3. Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності підприємства

Відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства неплатоспроможність – неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом [20].

Методичними рекомендаціями № 14 визначено ознаки поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності [29].

Економічним показником ознак поточної неплатоспроможності є різниця між сумою наявних у підприємства грошей та їх еквівалентів, довгострокових і поточних фінансових інвестицій та сумою його довгострокових і поточних зобов'язань, що визначається для малих підприємств за даними форми № 1-м:

$$P_{III} = ДФІ + ПФІ + Г - ПК, \quad (3.12)$$

де $P_{\text{НП}}$ – показник поточної неплатоспроможності, тис. грн;

ДФІ – довгострокові фінансові інвестиції;

ПФІ – поточні фінансові інвестиції;

Г – гроші та їх еквіваленти;

ПК – позиковий капітал: довгострокові та поточні зобов'язання.

Якщо підприємство на початок і кінець періоду, що аналізується, має позитивне значення $P_{\text{НП}}$, то воно не є боржником і вважається платоспроможним. Від'ємний результат розрахунку $P_{\text{НП}}$ свідчить про поточну неплатоспроможність суб'єкта господарювання.

Критична неплатоспроможність – це такий фінансовий стан підприємства, коли присутні ознаки поточної неплатоспроможності, коефіцієнт покриття менший за 1, а коефіцієнт забезпечення власними засобами менший за 0,1. Коефіцієнт покриття визначається як відношення суми оборотних коштів до суми поточних зобов'язань, а коефіцієнт забезпечення власними засобами – як відношення різниці між власним капіталом і необоротними активами, тобто власних оборотних коштів, до оборотних активів.

Надкритична неплатоспроможність – це фінансовий стан, коли за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1 і підприємство не отримало прибутку.

Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності за даними фінансової звітності (додатки Б, В, Г) у ТОВ «XXX» проведене в табл. 3.8.

За інформацією табл. 3.8 у 2018 р. показник поточної неплатоспроможності становив -662,0 тис. грн, у 2019 р. його значення зменшилося до -2409,1 тис. грн, а в 2020 р. – до -1829,7 тис. грн. Отже, підприємство має ознаки поточної неплатоспроможності, а нестійка динаміка відповідного показника пояснюється відповідною динамікою грошей та їх еквівалентів і поточних зобов'язань.

Таблиця 3.8

Визначення ознак поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності у ТОВ «XXX» за 2018-2020 рр. (станом на кінець року)

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (+,-) 2020 р. від 2019 р.
Довгострокові фінансові інвестиції, тис. грн	-	-	-	-
Поточні фінансові інвестиції, тис. грн	-	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти, тис. грн	78,3	129,6	81,0	-48,6
Довгострокові зобов'язання, тис. грн	-	-	-	-
Поточні зобов'язання, тис. грн	740,3	2538,7	1910,7	-628,0
Показник поточної неплатоспроможності, тис. грн	-662,0	-2409,1	-1829,7	+579,4
Коефіцієнт покриття	1,169	1,221	2,087	+0,866
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	0,145	0,181	0,521	+0,340
Чистий прибуток, тис. грн	115,1	448,0	363,8	-84,2

За всі роки дослідження значення коефіцієнта покриття більше 1, коефіцієнта забезпечення власними засобами більше 0,1 і підприємство одержало чистий прибуток. Це є свідченням відсутності ознак критичної та надкритичної неплатоспроможності. При цьому позитивна динаміка значень коефіцієнтів покриття та забезпечення власними засобами вказує на підвищення рівня платіжних можливостей підприємства.

Далі проведемо оцінювання структури балансу та перспектив втрати платоспроможності шляхом визначення критеріїв оцінювання структури балансу в ТОВ «XXX» за 2020 р. (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Оцінювання структури балансу та перспектив втрати платоспроможності ТОВ «XXX» за 2020 р.

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення (+,-)
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,221	2,087	+0,866
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,181	0,521	+0,340
Коефіцієнт втрати платоспроможності	×	1,152	×

За даними табл. 3.9 станом на кінець 2020 р. значення коефіцієнта загальної ліквідності (2,087) більше 1, коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (0,521) більше 0,1, тому за наведеними умовами структура балансу визнається задовільною, а підприємство платоспроможним. У цьому випадку проводився розрахунок коефіцієнта втрати платоспроможності. Його рівень (1,152) більше 1, що свідчить про відсутність передумов до втрати підприємством платоспроможності впродовж найближчого часу. Такий розрахунок необхідно проводити на підприємстві за інформацією кварталних балансів для оперативного моніторингу платіжних можливостей та вжиття відповідних заходів.

Із метою досягнення належного рівня ліквідності балансу та недопущення стану неплатоспроможності пропонується вдосконалити систему короткострокового фінансового планування у ТОВ «XXX». Для оперативного внутрішнього аналізу поточної платоспроможності, щоденного контролю за надходженням коштів від продажу продукції, погашення дебіторської заборгованості й інших надходжень, а також для контролю за виконанням платіжних зобов'язань перед постачальниками, банками та іншими кредиторами доцільно складати платіжний календар на короткі проміжки часу (місяць, 15 днів, декаду, п'ятиденку). На нашу думку, найбільш доцільним є складання місячних планів із щодакдною розбивкою.

У платіжному календарі має бути збалансовано надходження і витрачання грошових коштів. Правильно складений платіжний календар дозволяє уникнути тимчасових фінансових труднощів. Зокрема, ознакою погіршення фінансового стану підприємства слугує перевищення планових витрат над очікуваними надходженнями. У цих випадках необхідно: перенести частину витрачань грошових коштів на наступні періоди; прискорити реалізацію готової продукції (товарів, робіт, послуг); вжити заходів для пошуку додаткових джерел фінансування.

Таким чином, оцінювання платоспроможності – невід'ємна частина

фінансово-економічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання. Достатній рівень платоспроможності підприємства залежить як від обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, внутрішніх можливостей ефективно використовувати всі існуючі в його розпорядженні ресурси, так і від зовнішніх чинників, до числа яких відносяться податкова політика держави, умови кредитування банками, ринкова кон'юнктура, вплив форс-мажорних обставин (у тому числі пандемія COVID-19) та інші.

Розвиток ТОВ «XXX» нерозривно пов'язаний з необхідністю застосування ефективних механізмів управління грошовими потоками, що, в свою чергу, зумовлює потребу в розробленні чіткої фінансової стратегії, яка забезпечить досягнення стійкого рівня ліквідності та платоспроможності.

ВИСНОВКИ

Проведені у кваліфікаційній роботі дослідження з питань методики обліку грошових коштів та аналізу платоспроможності підприємства дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Грошові кошти в процесі господарської діяльності підприємства виконують функції міри вартості, засобу обміну, накопичення капіталу. Вони є абсолютно ліквідним активом, здатним швидко перетворюватися у будь-які види матеріальних цінностей. НП(С)БО 1 визначає грошові кошти (гроші) як готівку, грошові кошти на рахунках у банках та депозити до запитання. Важлива роль грошових коштів у забезпеченні фінансово-господарської діяльності підприємства зумовлює необхідність організації безперервного і своєчасного обліку операцій з їх руху, контролю наявності, збереження та цільового використання.

2. ТОВ «XXX» є малим підприємством і здійснює господарську діяльність з 2018 р. у сфері оптової торгівлі іншими машинами й устаткуванням. У 2020 р. порівняно з 2019 р. середньорічна чисельність працівників не змінилася, а первісна вартість основних засобів збільшилася майже в 2 рази, що свідчить про нарощування економічного потенціалу підприємства.

У товаристві не затверджений наказ про облікову політику підприємства, у зв'язку з чим нами запропоновано проєкт такого наказу, в якому пропонуються такі розділи: загальні положення; організаційно-технічні складові облікової політики; методична складова облікової політики; зміна облікової політики.

3. ТОВ «XXX» використовує комп'ютерну програму «1С: Бухгалтерія 8.0», яка призначена для організації синтетичного та аналітичного обліку, підготовки первинних документів і звітності. Оформлення господарських операцій, які пов'язані з рухом безготівкових грошових коштів по рахунках в

установах банку, проводиться за допомогою «Реєстру банківських документів». Підприємство використовує такі стандартні звіти: «Аналіз рахунку 31»; «Картка рахунку 31»; «Оборотно-сальдова відомість по рахунку 31».

Для узагальнення інформації про наявність і рух грошових коштів підприємство використовує синтетичний рахунок 30, до якого відкриває субрахунок 301 «Готівка в національній валюті», та рахунок 31, до якого відкриває субрахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

У фінансовій звітності малого підприємства інформація про гроші та їх еквіваленти відображається у формі № 1-м.

4. Оцінювання фінансово-економічного стану ТОВ «XXX» проведене за напрямками: майновий стан, розрахунково-платіжні відносини, фінансова стійкість, доходи, витрати та фінансові результати, підсумки якого свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій за період 2018-2020 рр., зокрема:

- у структурі активів переважають запаси (80,4 % на кінець 2020 р.), частка поточної дебіторської заборгованості у майні підвищилася до 15,3 %, а частка грошей та їх еквівалентів знизилася до 2,0 %;

- у 2020 р. порівняно з 2019 р. власний капітал збільшився у 3,6 раза (за рахунок зростання зареєстрованого капіталу і нерозподіленого прибутку), а поточні зобов'язання і забезпечення зменшилися на 24,7 % (завдяки скороченню поточної заборгованості перед кредиторами);

- суми заборгованості дебіторів і боргів перед кредиторами скоротилися відповідно на 54,6 і 53,0 %; у 2020 р. на 1 грн поточної заборгованості дебіторів припадало 0,88 грн поточної заборгованості кредиторам, що є ознакою оптимальності співвідношення між боргами дебіторів і боргами кредиторам, тобто ефективного контролю за розрахунково-платіжними відносинами;

- за більшістю відносних показників відбулося підвищення рівня фінансової стійкості підприємства. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2020 р. частка власного капіталу у валюті

балансу становила 52,2 % (проти 14,5 % у 2018 р.) та є вище нормативного рівня (≥ 50 %);

- унаслідок більш швидкого скорочення доходів (на 1,4 %) порівняно зі скороченням витрат (на 0,6 %) чистий прибуток у 2020 р. зменшився порівняно з 2019 р. на 18,8 %.

5. У процесі аналізу ліквідності балансу було визначено, що в 2018-2020 рр. ліквідність балансу відрізнялася від абсолютної через нестачу високоліквідних і середньоліквідних активів. Водночас на позитивну динаміку рівня ліквідності балансу ТОВ «XXX» вказує те, що сума перевищення оборотних активів над зобов'язаннями збільшилася з 561,4 тис. грн у 2019 р. до 2077,7 тис. грн у 2020 р., а загальний показник ліквідності підвищився відповідно з 1,125 до 3,229.

6. Станом на кінець 2018-2020 рр. фактичні значення коефіцієнтів абсолютної та швидкої ліквідності не відповідали нормативним значенням (відповідно $\geq 0,2$ і $\geq 0,7$), зокрема в 2018 р. рівень покриття поточних зобов'язань і забезпечень високоліквідними оборотними активами становив 10,6 %, а в 2020 р. знизився до 4,2 %. Лише фактичні значення коефіцієнта загальної ліквідності відповідали нормативному значенню ($\geq 1,0$) і в динаміці підвищилися. Так, у 2018 р. оборотні активи перевищували поточні зобов'язання і забезпечення на 16,9 %, а в 2020 р. – у 2,1 раза. Отже, спостерігається зниження рівня грошової та розрахункової платоспроможності та підвищення рівня майнової платоспроможності підприємства.

7. За результатами детермінованого факторного аналізу зниження коефіцієнта абсолютної ліквідності з 0,051 у 2019 р. до 0,042 у 2020 р., тобто на 0,009 (17,6 %), відбулося під впливом таких факторів. Унаслідок зменшення грошей та їх еквівалентів на 37,5 % коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився на 0,019. Водночас зменшення поточних зобов'язань і забезпечень на 24,7 % забезпечило підвищення коефіцієнта абсолютної ліквідності на 0,010.

Водночас підвищення коефіцієнта загальної ліквідності з 1,221 у 2019 р.

до 2,087 у 2020 р., тобто на 0,866 (70,9 %), відбулося під впливом таких факторів. За рахунок збільшення оборотних активів на 28,7 % коефіцієнт загальної ліквідності підвищився на 0,350, а зменшення поточних зобов'язань і забезпечень на 24,7 % дозволило підвищити коефіцієнт загальної ліквідності на 0,516. Таким чином, головним фактором позитивної динаміки коефіцієнта загальної ліквідності стало скорочення поточних зобов'язань і забезпечень.

8. У 2018 р. показник поточної неплатоспроможності становив -662,0 тис. грн, у 2019 р. його значення зменшилося до -2409,1 тис. грн, а в 2020 р. – до -1829,7 тис. грн. Отже, підприємство має ознаки поточної неплатоспроможності, а нестійка динаміка відповідного показника пояснюється відповідною динамікою грошей та їх еквівалентів і поточних зобов'язань.

За всі роки дослідження значення коефіцієнта покриття більше 1, коефіцієнта забезпечення власними засобами більше 0,1 і підприємство одержало чистий прибуток. Це є свідченням відсутності ознак критичної та надкритичної неплатоспроможності. При цьому позитивна динаміка значень коефіцієнтів покриття та забезпечення власними засобами вказує на підвищення рівня платіжних можливостей підприємства.

Оскільки на кінець 2020 р. значення коефіцієнта загальної ліквідності (2,087) більше 1, а коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (0,521) більше 0,1, структура балансу визнана задовільною, а підприємство платоспроможним. Відповідно проводився розрахунок коефіцієнта втрати платоспроможності, рівень якого (1,152) більше 1, що свідчить про відсутність передумов до втрати підприємством платоспроможності впродовж найближчого часу.

9. Для покращення стану обліку грошових коштів та підтримання достатнього рівня платоспроможності у ТОВ «ХХХ» пропонується:

- відповідно до вимог раціональної побудови плану рахунків доцільно змінити назви рахунків: «Рахунки в банках» – на «Грошові кошти на рахунках у банках», «Інші кошти» – на «Інші грошові активи»;

- за інформацією квартальних балансів проводити оперативний моніторинг платоспроможності шляхом розрахунку коефіцієнтів загальної ліквідності, забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та втрати (відновлення) платоспроможності;

- запровадити стратегію управління грошовими потоками підприємства, що спрямована насамперед на забезпечення ефективного руху грошових коштів у результаті операційної діяльності шляхом досягнення збалансованості обсягів вхідного і вихідного грошових потоків;

- здійснювати оперативне планування надходження і витрачання грошових коштів шляхом щомісячного складання платіжних календарів.

Упровадження у практику роботи ТОВ «XXX» запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення обліку грошових коштів та підвищення рівня платоспроможності дозволить досягти вищого рівня прибутковості діяльності та стабільності фінансового стану малого підприємства.